ב"ה · גיליון דו־שבועי לפרשיות ואתחנן-עקב תשפ"ו | גליון 198

ריקרוב

לימוד החסידות ובדרכי החסידות

לקהל קוראי 'כי קרוב'
לקראת גליון ה-200
נשמח לקבל מכם משוב -
הערות, הארות, תשבחות
והצעות לשיפור.
ניתן לפנות אלינו:
בדוא"ל: kikarov10@gmail.com
בפקס: 072-279-2088

נחמו

הגה"ח **רבי טוביה בלויא זצ"ל** שנלב"ע בחודש האחרון, זקן רבני חב"ד ומכותביה הדגולים, העשיר במשך עשרות שנים את ציבור יראי ה' ביבול עצום של **מאמרי הגות ומחשבה בתורת החסידות ודרכיה**, בטורי השקפה בהירים ובפנינים משיחם ושיגם של **מאורי הדור וחסידי אמת** > עם פטירתו, 'כי קרוב' מגיש עלים מאוצרותיו

ימים 'אפורים' בעבודת ה'?
הגה"ח הרב אברהם מענדל ווכטר שליט"א

כשהלבנה מאירה כפליים
התוועדות עם הרב אשר פרקש

לקרוא לבעיה בשמה
הרב מנחם דב דוברוסקין

הגיע זמנן של ישראל ליגאל
פניני חסידות בסוגיות הדף היומי

ברכה היוצאת מן הלב מארבע כנפות הארץ: אלמטי, קזחסטן

אור וחיות נפשנו

הגה"ח רבי אברהם מענדל ווכטר שליט"א

הטעות של בעלי העסקים

העובדה שרוב ישראל עוסקים במלאכת הפרנסה אינה טעות ודרך מקרה ח"ו, כי גם הם יכולים לעסוק בעבודת ה' ובדבקות בו - ובמובן מסוים אף יותר מיושבי אוהל > החושך הגדול של העולם הזה מעורר את האדם לרצות לבקוע אותו ולהגיע אל האור, ומשכך התשוקה אל ה' מתגברת דווקא בעת העיסוק בענייני עולם

מ ספרים מעשה בחסיד אחד ששפך את ליבו לפני רבו על הקושי שהוא חווה מדי שנה בתחילת חודש חשון. אחרי חודש תשרי, שבו הרגיש קרבת אלוקים ועסק רוב שעות היום בתורה, בתפילה ובמצוות, הוא צריך לחזור לימי השגרה ולעסקי החולין, והדבר קשה לו.

אמר לו רבו כדי לעודדו ולחזקו: אותו ריבונו של עולם של "אתה בחרתנו" הוא גם ריבונו של עולם של "אתה חוננתנו"...

והנה, אם נתבונן בדברים לעומק, נופתע לגלות שאדרבה - במובן מסוים יש מעלה מיוחדת דווקא בעבודה של ימי השגרה, אפילו ביחס לימים הנעלים של החגים והמועדים.

כלל ישראל, שומרי התורה והמצוות, מתחלק לשני סוגים: יששכר וזבולון. ישנם תלמידי החכמים - יושבי האוהל, שעוסקים בתורה רוב שעות היום, וישנם בעלי העסקים - בעלי הבתים שרוב עיסוקם בפרנסה ועניני העולם הזה.

במבט ראשון עולים לחשוב שיושבי האוהל הם החשובים יותר - כביכול סוג א', ואילו בעלי העסק הם חשובים פחות - סוג ב'. והשאלה מתבקשת: איך ייתכן שבמשך כל הדורות רובו הגדול של כלל ישראל השתייך דווקא לסוג השני? והרי הקב"ה ברא את העולם בשביל התורה ובשביל ישראל, ומשכך לכאורה היה ראוי שלכל אחד מישראל יתאפשר ללמוד תורה, להתפלל ולעסוק בעבודת ה' כל היום. כיצד נקבע אפוא סדר הדברים בעולם באופן כזה שרובו הגדול של כלל ישראל צריך לעבוד, להתפרנס ולעסוק בענייני הגשמיות, ומשכך הוא שייך דווקא ל"זבולון" ולא ל"ששכר"? וכפי שהעידו חז"ל בדבריהם "ראיתי בני עלייה והם מועטין", ועוד אמרו: "הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם", והלכה כרבי ישמעאל שצריך להיות "ואספת דגנך" - "הנהג בהן מנהג דרך ארץ". כלומר, צריך לחרוש בשעת חרישה ולקצור בשעת קצירה וכו' (ראה ברכות לה, ב).

מוכרחים לומר אפוא שיש מעלה מיוחדת דווקא בעבודת ה' של בעלי העסקים, והדבר מתבטא בכמה עניינים.

יתרונן של טרדות הפרנסה

א. יתרון האור מן החושך דווקא: בחסידות מבואר שיש מעלה מיוחדת בעבודת ה' של בעל עסק. דווקא אדם הטרוד רוב שעות היום בענייני הפרנסה ומרגיש מועקה על היותו מצוי בתוך החושך של עולם הזה, יכול להתעורר בגעגועים גדולים ואהבה עמוקה יותר לאלוקות, כי מתוך הריחוק מתעורר אצלו רצון חזק יותר להתקרב אל הקב"ה.

כך מבואר בתורה אור (ריש פרשת נח) על הפסוק "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ" (שיר השירים ח, ז):

"הנה 'מים רבים' הם כל **טרדות הפרנסה והמחשבות שבעניני עולם הזה** כו', ועם כל זה לא יוכלו לכבות את האהבה שהוא בחינת האהבה המוסתרת שיש בכל נפש מישראל בטבע מבחינת נפש האלקית... שקודם התלבשותה בגוף הגשמי הייתה נהנית מזיו השכינה, והיתה מיוחדת בתכלית היחוד באין סוף ברוך הוא. ולזאת גם אחר התלבשותה בגוף הגשמי לעסוק בעניינים גשמיים שהן הנקראים **מים רבים**, עם כל זה **לא יוכלו לכבותה** מלהיות תמיד בבחינת **אהבה** ותשוקה נפלאה לעלות וליכלל למעלה, **ואדרבה - על ידי התלבשותה במים רבים הנ"ל יכולה להגיע למדרגה היותר גבוה מקודם שירדה לעולם הזה** כאשר יתבאר".

כלומר, התקשרותה של הנשמה באלוקות היא כה עזה ותקיפה, עד כי גם בירידתה לעולם הזה אין דבר היכול לנתקה ממנו יתברך, וירידתה זו היא אף צורך עליה - למדרגה רוחנית עליונה יותר ממעמדה הקודם.

וממשיך רבנו הזקן בביאור הדברים:

"כי הנה לכאורה אינו מובן ענין המבול שאם היה רק להעביר ולשחת האנשים החוטאים, למה הוצרך לבחינת רעש גדול כזה, הלא ברגע אחד היה ביכולת ה' להעבירם אף בלא המבול?

"אך באמת היה **המבול בא לטהר את הארץ**, שנאמר 'כִּי מְלֵאָה הָאָרֶץ חָמָס' (בראשית ו, יג) ונתקלקלה מאד, והיה נצרך לטהרה, ולזאת בא המבול דווקא, שהוא בחינת מים, בכדי לטהר את הטמאים, שהוא **כדוגמת המקוה מ' סאה שהיא מטהרת את הטמא**, כמו כן היה המבול בא בכדי לטהר את כל הארץ, וכמ"ש (יחזקאל לו, כה) 'וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם כו'", ולזאת נקראים 'מי נח' שנעשה מזה נייחא דרוחא כו'".

[דרך אגב, במאמר הזה בולטת מאוד דרך החסידות המוצאת ומדגישה בכל דבר את הנקודה החיובית שבו. הרי המבול היה חורבן נורא - ואף על פי כן מבארת החסידות את הטוב שהיה במבול כמקווה שבא לטהר את העולם מטומאת הקליפה ששלטה בו].

וממשיך שם:

"והנה שעבוד הפרנסה נקרא גם כן 'מי נח'... **ועתה יש לכל אחד ואחד יגיעות וטרדת הפרנסה לעסוק בעניני עולם הזה הגשמי**, והוא בחינת מים רבים הנ"ל שנקרא מי נח, שהוא בחינת נייחא דרוחא, **לפי שעל ידי בחינת מים רבים הנ"ל, מתעלית הנשמה למדרגה היותר גבוה מקודם התלבשותה** כו'..."

ובמה מתבטאת התעלות זו?

"שכשעוסק כל היום בעניינים גשמיים בטרדת הפרנסה שהם הנקראים חושך, ומתבונן אחר כך בתפלה איך שאין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה כו' (ראה בראשית רבה י, ו), שהם המזלות שהם המשפיעים חיות כל עולם הזה, וכמו שכתוב (דברים לג, יד) 'וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ כו'", והמזלות הם מקבלים מע' שרים, והשרים מקבלים משמרי אופנים, והם מקבלים מהמלאכים, וגבוה מעל גבוה - עד שכולם מקבלים מבחינת מלכותו יתברך, וכמו שכתוב 'מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֹלָמִים' (תהלים קמה, יג) שמהווה את כל העולמות מאין ליש ממש, והוא רק בחינת 'זיו השכינה' בלבד, שאינו אלא בחינת זיו והארה בעלמא בלבד לגבי מהותו ועצמותו יתברך כביכול שהוא בבחינת אין סוף ממש היה הוה ויהיה בלי שינוי ממש, וכמאמר 'אתה הוא קודם שנברא **ואתה** הוא לאחר שנברא כו'"...".

כלומר, אדם הנותן אל ליבו את מעמדם האמיתי של העולמות וכל אשר בהם, שכל חיותם הרוחנית אינה אלא מהבחינה התחתונה שבאלוקות - ספירת המלכות, שהיא "מלכות כל עולמים", הרי הוא מתעורר בתשוקה גדולה להתאחד עם הקב"ה עצמו, ללא מחיצות ומסכים. ומהיכן באה לו תשוקה והתעוררות זו? - דווקא מהיותו יושב בתי חומר!

ובלשון רבנו:

"**ואחרי התבוננות כל הנ"ל בעומק הדעת תתעורר נפשו בבחינת אהבה ותשוקה נפלאה כרשפי אש לצאת מתוך החשך והעלם הגשמי הזה ורק לדבקה בו יתברך**, וכמו שכתוב (שם עג, כה) 'מִי לִי בַשָּׁמָיִם וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי כו'" - שלא יחפוץ כלל לא בגן עדן התחתון ולא בגן עדן העליון שהם רק בחינת זיו והארה בלבד, וכמארז"ל 'צדיקים יושבים וכו' ונהנין מזיו השכינה', כי אם לדבקה בו יתברך, ליכלל בבחינת מהותו ועצמותו יתברך, ונקרא בזה"ק (זהר ח"א ריז, ב) 'לאשתאבא [להיכלל] בגופא דמלכא כו'".

כשעבודת ה' שטה על המים

תנועת נפש שכזו של ריצה לאלוקות, כשהאדם אינו נותן דעתו ל'גילויים' רוחניים כאלה ואחרים - "זיו השכינה" - אלא הוא רוצה ומבקש להיכנס להיכל המלך עצמו, מקבילה לתנועת הנפש המוכרת של בעלי תשובה הדבקים בסערה באלוקות לאחר שנפשם צמאה לו יתברך בארץ צייה ועייף בלי מים:

"ונקרא בחינת אהבה זו **בחינת תשובה, שהוא 'בחילא יתיר'** (ע"פ זהר ח"א קכט, ב) **שבאה דוקא מתוך החשך שהיה עוסק רק בענינים גשמיים והבלי עולם. לפי שיתרון האור הוא מתוך החשך דוקא.** ונקרא אהבה זו בחינת 'בְּכָל מְאֹדֶךָ' שהוא בלי גבול ממש שבאה דוקא מן ההפוך שהוא החשך, וכמ"ש (ראה בראשית רבה ט, י) 'טוב זה מלאך חיים (טוב), מאד זה מלאך המות', שעל ידי ההפוך והחשך דוקא שהוא בחינת נפש הבהמית יכולים לבא לבחינת אהבת בכל מאדך שהוא בלי גבול ממש...

"ולזאת, **על ידי ירידת והתלבשות נפש האלקית בנפש הבהמית דוקא לעסוק בטרדות ומחשבות הפרנסה בענינים גשמיים שהם הנקראים מים רבים הנ"ל יכולה לבא לבחינת אהבת בכל מאדך**, שהוא בלי גבול כנ"ל, שהיא מדרגה היותר גבוה מהיותה קודם ירידתה בגוף שהיתה רק נהנית מזיו השכינה כו'. והיינו ע"י אתכפיי' ואתהפכא חשוכא דוקא שהוא בחינת יתרון האור שמתוך החשך כנ"ל...".

נמצא אפוא כי האהבה הגדולה ביותר, "בכל מאדך", בתשוקה בלתי מוגבלת לאלוקות, מתעוררת דווקא "מתוך החושך".

ומסיים רבנו:

"וזהו מארז"ל "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא' כנ"ל. ולזאת נקראו מים רבים הנ"ל 'מי נח' לפי שנעשה על ידו נייחא דרוחא, שנעשה מהם תיבת נח שהוא בחינת תיבות התפלה, וכמ"ש 'בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה כו'".

"וזהו 'וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם מְאֹד כו' חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם כו'", שהוא בחינת תגברות נפש הבהמית על בחינת נפש האלקית בעסק הפרנסה ועניינים הגשמיים - אך על ידי זה נעשה אחר כך יתרון אור כו' כנ"ל. וזהו 'וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם' דוקא 'וַתָּרֶם התבה כו'", **שעל ידי המים דוקא מתעלות תיבות התפלה** ועולה למעלה כנ"ל. **וזהו טעות בעלי העסקים שבדעתם שאין יכולים להתפלל כל כך כמו יושבי האוהלים, כי אדרבה - נהפוך הוא, שהם יכולים להתפלל יותר**, כי יתרון האור הוא מתוך החושך דוקא כו'".

כמה מפעימים דברי רבנו: הוא נוטל את המים הזדונים של טרדות העולם הזה, שאנו רגילים להביט עליהם כאיום המסכן את מעמדנו הרוחני ומאיים להטביע אותנו במצולות, והופך אותם למים שעליהם יכולה לשוט ספינת עבודת ה', המפליגה לה בדרכה וחותרת בכוח עיקש ליעדה - דווקא מכוח ובאמצעות העולם הזה המגדיל את התשוקה לקרבת ה'.

כמה מפעימים דברי רבנו: הוא נוטל את המים הזדונים של טרדות העולם הזה, שאנו רגילים להביט עליהם כאיום המסכן את מעמדנו הרוחני ומאיים להטביע אותנו במצולות, והופך אותם למים שעליהם יכולה לשוט ספינת עבודת ה'

בכך מורה תורת החסידות באצבע על היתרון הטמון במלאכתם של רוב ישראל בהיותם בעלי עסקים העושים במלאכתם - אין להם להתייאש מדבקותם בה', ואדרבה עליהם לדעת שביכולת מצבם הנוכחי לגרום להם לתוספת התעוררותם ודבקות בו יתברך.

נחת רוח שאינה כמוה

ב. תכלית הבריאה: בדרך אחרת אפשר להביט על המעלה המיוחדת של העבודה בימים ה'אפורים', לכאורה, של ימי השגרה, וזאת על פי העיקרון היסודי המבואר בחסידות שדווקא בעבודה זו ממלאים את תכלית בריאת העולמות - "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז. וראה תניא פרק לו). תכלית זו באה לידי ביטוי דווקא בעיסוקו של האדם בעניינים גשמיים על פי השולחן ערוך: כאשר הוא מתנהל ביושר, נזהר מאונאה, מגניבה ומגזלה, שומר על פיו ועל עיניו, ומתנהג בכל ענייניו כפי רצון ה'.

על דרך זה מבאר אדמו"ר הזקן בתניא (פרק לז) את המעלה המיוחדת שבקיום מצוות מעשיות יותר מלימוד התורה. אמנם על ידי לימוד התורה נפעל ייחוד עליון ופנימי ביותר בין נפשו של יהודי והקב"ה (ראה תניא פרקים ד-ה), אך בכל זאת יש מעלה מיוחדת דווקא בקיום המצוות המעשיות. זאת כי הדבר היקרי שמביא לכך שאלוקות תאיר בגילוי בכללות עולם הזה - שמצד עצמו הוא מקום חשוך, ללא גילוי אלוקי - הוא הזיכוך וההעלאה לקדושה של הדברים השייכים לצד הקליפה והסטרא אחרא, שהם הם כל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, וכן עצם קיום הגוף החומרי של האדם והנפש הבהמית שבו, שהזיכוך וההעלאה האלה נעשים בעיקר על ידי קיום מצוות מעשיות המתקיימות על ידם.

על דרך זה גם לענייננו - עבודתו של בעל העסק: כאשר יהודי עוסק בענייני העולם הזה ונמצא במגע תמידי עם דברים גשמיים, ובכל זאת מתגבר על הנפש הבהמית ואינו נמשך אחר הקליפה והסטרא אחרא - העבודה הזו יקרה וחשובה עד מאוד. וכך כותב אדמו"ר הזקן בתניא (פרק כז): **"ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו, אתכפיא סטרא אחרא לתתא... דאסתלק יקרא דקודשא בריך הוא לעילא על כולא, יתיר משבחא אחרא"**. כלומר, בכל פעם שיהודי כופה את יצרו ודוחה את הרע, הוא גורם נחת רוח עצומה לקב"ה - יותר מכל סוג אחר של עבודה.

במילים אחרות, יהודי פשוט יכול לגרום נחת רוח לקב"ה - במובן מסוים - באופן שאפילו צדיק גדול אינו יכול לעשות. הצדיק, שאין בו רע כלל, אין בו עבודה של **אתכפיא** כפי שיש ל'בינוני', אולם דווקא העבודה הזו של כפיית היצר גורמת לקב"ה נחת רוח גדולה ביותר, יותר מכל עבודה אחרת. וכמבואר בזוהר הק' המוזכר בתניא שם בפירוש הכתוב "וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי" (בראשית כז, ד), שהיא בקשת השכינה "לטעום" כביכול מעבודת האתכפיא של ה"בינונים" הנאבקים ביצרם הרע לצד הטעימה מעבודת האתהפכא של הצדיקים.

גוף שלם - ראש ורגל

בהקשר זה אי אפשר שלא להזכיר את דבריו הנוקבים של רבנו הזקן בלקוטי תורה (ריש פרשת נצבים) המבאר שלכל אחד ואחד מישראל מעלה מיוחדת שאין בחברו. וזה לשונו:

"כי זהו כלל גדול... **שיש בכל אחד ואחד בחינות ומדרגות מה שאין בחבירו, וכולם צריכין זה לזה**. ונמצא שיש יתרון ומעלה בכל אחד ואחד שגבוה מחבירו, וחבירו צריך לו. וכמשל האדם שהוא בעל קומה בראש ורגלים, שאף שרגלים הם סוף המדרגה ולמטה, והראש הוא העליון ומעולה ממנו, מכל מקום הרי בבחינה אחת יש יתרון ומעלה להרגלים שצריך להלך בהם, וגם הם מעמידי הגוף והראש, וגם כשאירע כובד בראש מקיזין דם ברגלים ונרפא, ומקבל חיותו ממנו, ונמצא שאין שלימות להראש בלתי הרגלים.

"כך הנה כל ישראל קומה אחת שלימה. **ונמצא אפילו מי שמחשב בדעתו שהוא בחינת ראש לגבי חבירו, הרי אין לו שלימות בלי חבירו, וימצא חסרון בנפשו מה שחבירו משלימו**, ועי"ז יהיה בטל ושפל רוח לגבי חבירו...".

על דרך זה יובן לענייננו - המעלה המיוחדת שבעבודה של ימי השגרה, כאשר עוסקים בענייני העולם הזה דוקא, שהיא משלימה את מעלת העבודה בימי הקדושה ואת עבודתם של יושבי אוהל וצדיקים. וכאמור, לא רק ש"אתה חוננתנו" הוא לא פחות מ"אתה בחרתנו", אלא במידה מסוימת הוא יותר חשוב ונעלה - על ידי עבודה זו דוקא נפעלת הכוונה העליונה של דירה בתחתונים, ובזה מכינים את העולם לגילוי האלקות בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.■

כיקרוב
רכז מערכת: אהרן לוין | להפצה, תגובות ויצירת קשר - 072-279-2086
כל הגליונות ניתנים להשגה בדוא"ל: kikarov10@gmail.com | © כל הזכויות שמורות
מו"ל: מעיינותיך
מנהל: הרב משה שילת

עץ סופר מהיר

כיצד ניצל בעל ההפלאה מידי הסטרא אחרא, ומה השיב חסיד קמאי למקשן עם הארץ > היכן מצא מוהר"א מבעלז זצ"ל את אזכורה של חסידות חב"ד בספר תהלים, ואיזו תיבה מחק כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע מרשימת יומן חגי תשרי במחיצתו

בחודש האחרון התבקש לישיבה של מעלה **הגה"ח הרב טוביה בלויא זצ"ל**, זקן רבני חב"ד בארץ הקודש ואישיות רבת אנפין, שבעטו הפורה זיכה במשך עשרות שנים את הציבור במאמריו המאלפים שהכילו **הגות חסידית והשקפה צלולה**, כמו גם באוצר זיכרונותיו המרתקים בהיותו **בעל שמועה דייקן** שהסתופף מקדמת דנא בין חסידי אמת והיה יוצא ובא בבתי גדולי ישראל << עם פטירתו, 'כי קרוב' מגיש - באדיבות בני משפחתו שליט"א – **לקט מהגיגיו וסיפוריו** אותם פרסם תמידים כסדרם בשנותיו האחרונות

הגאון החסיד רבי טוביה בלויא זצ"ל, שנלקח לבית עולמו בשיבה טובה והוא בן תשעים שנה, היה סמל ומופת ליהודי בר אוריין ובר אבהן, שאש החסידות בערה בו בכל רמ"ח ושס"ה, והוא עסק ללא הרף בהארתה בלבבות סובביו, תוך שמירה בלתי מתפשרת על קוצו של יו"ד בענייני הלכה ועמידה על המשמר ביסודות ההשקפה.

ר' טוביה היה נכדו של ר' משה בלוי זצ"ל, העסקן האגדי שהנהיג את 'אגודת ישראל' בארץ הקודש. אביו של ר' טוביה, ר' ברוך יהודה, שימש כמזכ"ל 'החינוך העצמאי' ונמנה על פאג"י, הקבוצה הקנאית באגודה. בימי חורפו למד ר' טוביה בישיבת 'המתמידים', בעת בה כיהן הג"ר אברהם לייב קליין זצ"ל בראשות הישיבה. בטוביה הצעיר קינן רצון עז להעמיק חקר בפנימיות התורה והמצוות ולחוש אליהן חיבור אמיתי, והגרא"ל קליין כיוון אותו ללמוד את תורת חסידות חב"ד, באמרו ששם ימצא מרגוע לנפשו.

ר' טוביה החל ללמוד את תורת החסידות מפיהם של זקני החסידים בעיר הקודש, הג"ר משה יהודה רייכמן, הג"ר שמריהו ששונקין והג"ר משה וובר זצ"ל, ובמשך הזמן עבר ללמוד בישיבה החב"דית 'תורת אמת'. אחת הדמויות שהשפיעה עליו יותר מכל הייתה דמותו של ר' אוריאל צימר ע"ה. הלה היה גאון מופלא ואיש אשכולות, סופר רב פעלים שערך בין היתר את עיתון 'הקול' של פאג"י, ובשנותיו האחרונות דבק בכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע ונמנה על אנשי המזכירות שלו. ר' טוביה ניהל איתו התכתבות ענפה מארץ הקודש, אשר יחד עם לימוד החסידות המעמיק מצידו, גרמו אלו לו להפוך לחסידו של הרבי זי"ע בלב ונפש.

כבר בשנות העשרים לחייו הטיל עליו הרבי זי"ע תפקידים מורכבים בניהול מוסדות חב"ד בירושלים, ועודד אותו ללא הרף לעסוק בהפצת מעיינות החסידות לכל יהודי. ר' טוביה ייסד ובנה בעשר אצבעותיו את בית הספר העל־יסודי 'בית חנה' שבין כתליו התחנכו אלפי תלמידות בדרך החסידות, ונטל חלק גדול בהקמת הת"ת 'תורת אמת' ובשגשוג הישיבה החב"דית הוותיקה הנקראת בשם זה. בד בבד, ניהל קשר אישי וחם עם המוני אברכים ובני תשחורת, ועורר אותם ליאות לאור תורת החסידות וללכת בדרכיה.

במהלך השנים היה ממנהלי ארגון 'צעירי חב"ד' בירושלים, במסגרתו ארגן מאות הרצאות בענייני יהדות בתיכונים בעיר, כנסי קירוב גדולים באולמי 'בנייני האומה', תערוכות ספרי חסידות בירידים שונים והיה מראשי הפועלים בזיכוי הרבים בהנחת תפילין, בדוכן המפורסם על יד הכותל ובמקומות רבים נוספים, בימי ההתעוררות שלאחר מלחמת 'ששת הימים'.

כשרון כתיבה אדיר היה לר' טוביה. היה מעורכי 'ביטאון חב"ד' שהביא לראשונה לציבור הרחב בארץ הקודש את תורת חב"ד ופועלה. במשך שנים רבות כתב מאמרים בעיתון 'כפר חב"ד' בהם הסביר בשפה נהירה וברורה את יסודות החסידות והמבט הפנימי של החגים והמועדים, התורה והמצוות, מהותו של יהודי ושליחותו בעולם. לצד זאת פרסם טורים רבים בעיתונות החרדית, בשמו המפורש ובשמות עט, בהם השמיע ברמה את דעת קדשו של הרבי זי"ע בענייני השעה והנצח.

בשל כשרונו הספרותי זכה לתרגם גם את ה'מכתבים הכלליים' ששלח כ"ק אדמו"ר זי"ע ל"בני ובנות ישראל בכל מקום שהם" לקראת חגים ומועדים, כשלעיתים המכתב המקורי היה מוקרא באזניו באמצעות הטלפון והוא היה מתרגם את הדברים סימולטנית. כמו כן, זכה גם לתרגם ספרים רבים מכתבי אדמו"ר הריי"צ, ובאחרית ימיו אף את ספר השיחות 'תורת שלום' של אדמו"ר הרש"ב זי"ע - עבודה שהייתה בעיניו יקרה מזהב ומפז.

מקום של כבוד בירעית כתביו תופסים מכתבים גלויים שפרסם לא פעם, גם בשנותיו האחרונות ממש, מהם דברי הגות ומהם מאמרים נוקבים בנוגע לעמידה על משמר היהדות הנאמנה, בהם עורר לעיתים את כלל יראי ה' ולעיתים את קהל חסידי חב"ד בפרט, כנגד דעות פסולות שאחזו בשולי המחנה (כך למשל, המלחמה בגזרת הגיוס היא מהדברים שעמדו בנפשו ממש).

לצד חריפות קנאית ונוקבת, באופן אישי היה מאיר פנים לכל אדם ממש. לא מיבעי לתלמידותיו ב'בית חנה' שניהל, שלהן היה כמו אב ממש, אלא הייתה זו מנת חלקם אפילו של בני פלוגתתו. לא פעם התקשר ביזמתו לאברכים צעירים שעשו את צעדיהם הראשונים בעולם הכתיבה התורנית, החמיא להם ועודד אותם להמשיך בכתיבת חידושי תורה ומאמרי הסברה שונים.

חביבות מיוחדת הייתה לו לדרך שחידש הרבי זי"ע בלימוד 'פשוטו של מקרא' בפירוש רש"י על התורה. הוא חיבר את הספר 'כללי רש"י' על יסוד שיחותיו של הרבי, ובהוראתו הקדושה זכה להוציא מספר מהדורות של הספר החשוב, הסולל דרך להבנת השיטה ויישומה, ואף זכה לעידוד גלוי מן הקודש כפי שהתבטא באורח נדיר במכתבו של הרבי שנדפס בראש הספר: "וחכמה (נוסף על המלאכה גדולה) יש כאן".

בשנותיו האחרונות החל לכנס את כתביו הרבים, והוציא לאור את הספרים 'על מנהגים ומקורותיהם', 'נחל עדנים' - פירוש לספר תהלים ו'נר למשיחי' - ביאורים לספר התניא קדישא. מלבד זאת החל להעלות על הכתב, בעזרת נכדיו שיחיו, זיכרונות, שביבים, אמרות וסיפורים שאגר במוחו, אותם הוציא זאת לאור בסדרת קונטרסים ארוכה ושמה 'לקט ופרט', המונה בינתיים שלושים וארבעה חלקים, כאשר עד לימיו האחרונים לא נס ליחו וחריפותו לא פגה.

שבועות ספורים לפניו נפטרה נוו"ב ע"ה, וביום כ"ג בתמוז השיב את נשמתו ליוצרה, כשהמוני מלווים - תלמידיו, מושפעיו ומאות צאצאיו כ"י - הולכים אחר מיטתו. תנצב"ה.

על הצדיקים ועל החסידים

השגחה פרטית להצלת בעל "ההפלאה"

מספר הרה"ח ר' אליעזר שי' ליכטשטיין מירושלים:

את הסיפור דלהלן שמעתי מהרה"ח ר' יודל אקרמן ע"ה, מייסד ת"ת קרלין־סטולין בבני ברק, באחד מביקוריו בבית הוריי ע"ה. ר' יודל אקרמן ע"ה סיפר לאבי ע"ה בנוכחותי את ששמע יחד עם האחים לבית פינצ'יק ע"ה מהגה"ח רבי שמואל הלוי לויטין זצ"ל, ששמע את הסיפור דלהלן מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

התמדתו של הרה"ק רבי פנחס הלוי הורביץ זצ"ל, בעל ה"הפלאה", הייתה למעלה מדרך הטבע לגמרי. לאחר שהתפלל שחרית הוא נהג לנעול את בית הכנסת כשהוא נשאר ביחידות בתוכו, וללמוד כל היום ללא כל הפרעה.

יום אחד בעודו לומד בבית הכנסת הנעול הבחין בעל ה"הפלאה" במישהו שנמצא בבית הכנסת. הלה פנה לבעל ה"הפלאה" ואמר שהוא נשלח מן השמים ללמוד עמו יחד ולגלות לו סודות התורה.

תשובת בעל ה"הפלאה" הייתה כי הוא זקוק לקבל לשם כך אישור מרבו המגיד ממעזריטש נ"ע. כאשר שאל על כך את המגיד, אמר לו המגיד שהיה לו נס בכך שלא הסכים, משום שאותו אורח היה שליח הסטרא אחרא...

שאלו לאחר מכן את בעל ה"הפלאה": כיצד היה לך האומץ לסרב ללימוד, הרי עצם הימצאותו של הלה בתוך בית הכנסת הנעול מהווה הוכחה שהוא איננו בשר ודם אלא שליח מן השמים?

בעל ה"הפלאה" השיב בסיפור שאירע עמו בילדותו, כדלהלן.

התייתמתי מאמי ע"ה בגיל צעיר מאוד, ואבי נשא אשה נוספת שהיו לה ילדים משלה. האם החורגת הפלתה אותי לרעה משאר ילדיה ונהגה להעניק לי את מנת האוכל הגרועה ביותר, בתוספת גערות על התנהגותי וכו'.

יום אחד, כשחזרתי הביתה מן ה"חדר", הבחנתי שאמי החורגת אינה בבית. כיון שהייתי רעב לקחתי מן הסיר את המנה הכי גרועה, ביודעי כי זו המנה שאקבל. כאשר חזרה אמי והבחינה שחתיכה אחת חסרה החלה לצעוק עלי. כאשר אמרתי לה שלקחתי את המנה שלי, הגיבה היא במשפט משלה: "אויף א גוטע זאך דארף מען אויך בעטן רשות" [= גם על דבר טוב יש לבקש רשות]...

את הסיפור סיים כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באמרו לרבי שמואל לויטין ע"ה: מה הינך חושב שיש ללמוד מן הסיפור? האם את העובדה שיש לשאול רשות לפני כל דבר שעושים? לא! הלקח מן הסיפור הוא ההתבוננות בהשגחה הפרטית המופלאה שכל השתלשלות העניינים עם אמו החורגת של בעל ה"הפלאה" הייתה כדי שבסופו של דבר לא ייפול חלילה ברשות ה"סטרא אחרא"...

הסתר פנים – כתוצאה מריבוי מחשבות

להלן 'וואר'ט אותו שמעתי בילדותי בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל.

במזמור יג בתהלים נאמר: "עד אנה ה' תשכחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני. עד אנה אשית עצות בנפשי...".

את הסמיכות בין שני הפסוקים האמורים הסביר הרה"ק מרוז'ין כך: כל עוד האדם חושב שהוא זה שמתכנן לעצמו את מחשבותיו והנהגתו ואינו סומך בכך על הקב"ה – הקב"ה מסתיר את פניו ממנו.

ובלשון הפסוקים: עד מתי ("עד אנה") הקב"ה יסתיר את פניו ממני ("תסתיר את פניך ממני")? כל עוד ("עד אנה") אשית עצות בעצמי ("אשית עצות בנפשי")!

והנה, ידועה מסכת הקשרים בין רבוה"ק נשיאי חב"ד לבין הרה"ק מרוז'ין זצ"ל. וגם לוואר'ט האמור של הרה"ק מרוז'ין מצינו מקבילה מדברי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, בלוח 'היום יום' (יט אלול, להלן בתרגום מאידיש):

עוד בהיות רבינו הזקן בוויטבסק, אמר פעם "תורה" על הפסוק "אתם נצבים גו'", ופירש: "**מחוטב עצך**" – **לשון עצה, יש לעקור את ה"רבות מחשבות בלב איש**". "שואב מימך" – לשאוב את המים המצמיחים כל מיני תענוג.

יסוד החסידות ושני ה"תמידים"

מסופר כי בהזדמנות מסוימת נשאל סבי־זקני הגאון החסיד רבי אורי אורנשטיין זצ"ל על ידי אחד מן המתנגדים לחסידות - מהו יסוד החסידות של הבעש"ט?

זקני השיב: "שויתי ה' לנגדי תמיד".

התריס כנגדו השואל ואמר: לדעתי היסוד הוא "וטוב לב משתה תמיד" (משלי טו, טו), שכן החסידים מרבים במסיבות ובהתוועדויות...

ענה לו זקני: אמת נכון הדבר, כאשר מתחילים ב"שויתי ה' לנגדי תמיד" מסיימים ב"וטוב לב משתה תמיד". כך גם הרמ"א בהגהותיו לשולחן ערוך אורח חיים פותח בסימן א' ב"שויתי ה' לנגדי תמיד" ומסיים את סימן תרצ"ז ב"וטוב לב משתה תמיד".

דומה שהסבר דבריו של זקני הוא כדלהלן.

חידושו המרכזי של הבעש"ט בשיטת החסידות הוא פירושה של מצוות אחדות ה'. לפי תורת החסידות, אין מציאות כלל מבלעדי הקב"ה. אם כן, כל המציאות כולה היא מציאותו של הקב"ה. זו המשמעות של "שויתי ה' לנגדי תמיד", שהקב"ה נמצא בכל מקום.

כאשר "חיים" וחדורים באמונה זו הדבר מביא לידי שמחה עצומה, כפי שמוסבר באריכות בתניא (פרק ל"ג, ואגרת הקודש סימן י"א). זו המשמעות של "וטוב לב משתה תמיד" – ההימצאות התמידית בשמחה מן האמונה האמורה, הבאה לידי ביטוי גם בשמחה גשמית.

יתכן גם כי ההסבר האמור נרמז בעובדה שהפסוק הבא אחרי הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד" הוא: "**לכן** שמח לבי ויגל כבודי". כלומר: הסיבה לשמחה ("שמח לבי") היא ה"שויתי".

ה"פני מנחם" וספרי כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע

בני הרה"ג הרה"ח ר' פרץ אוריאל שי' הפנה את תשומת לבי לסיפור שפורסם בעלון "יין ישן" (גליון תו), שיובא להלן.

מאמרי החסידות של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע, הידועים בעומק הנפלא שבהם ובהסברתם הרחבה, היו חביבים מאוד על הרה"ק ה"פני מנחם" מגור זצ"ל.

לאחר הסתלקותו של ה"פני מנחם" נמצא הסה"ק "עטרת ראש", שחיבר כ"ק אדמו"ר האמצעי, בסמיכות למטתו, והובן מכך שה"פני מנחם" הגה בסה"ק האמור בלילה האחרון טרם הסתלקותו.

חובת הפצת החסידות

את הגה"ח רבי שמואל אלעזר הלפרין ע"ה, רב שכונת בית ישראל בירושלים, הכרתי כאשר התבקשתי לקבל את ההדרכה בישיבת הערב בבית כנסת חב"ד בשכונה, אותה הקים הרש"א ע"ה. בית הכנסת היה בעבר בשימושה של קהילת קוידינוב, אך כשהתמעטו בני החסידות בירושלים, מילאו בני משפחת הלפרין את השורות והחיו את בית הכנסת, והרש"א ע"ה ייסד בבית הכנסת את ישיבת הערב.

הנה וואר'ט משמו של הרש"א ע"ה:

"נביא שכבש נבואתו - חייב מיתה בידי שמים". כלל גדול זה מהווה פן נוסף בחובה הגדולה המוטלת עלינו להפיץ את מעיינות החסידות. מאחר שזכינו לשמוע את דבר ה' על ידי עבדיו הנביאים, רבותינו הקדושים, אודות האמת הגדולה ש"אין עוד מלבדו", וכי משמעותה הפנימית של אחדות ה' היא שאין כל מציאות אחרת מלבד אלוקות - חובה עלינו לפרסם ולהפיץ את הנבואה הלאה והלאה. מי שאיננו משתתף במשימה הקדושה הזו, הוא בגדר נביא שכובש נבואתו, רחמנא ליצלן.

עוד שמעתי מפי הרש"א:

ידוע ה'וארט' על שלושה קדושי עליון שהעניקו לחיבוריהם שמות נשגבים, ובפועל מכונים חיבוריהם בפי בני ישראל בשמות פשוטים יותר.

הגרש"א אמר שאצל כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע אירע בדיוק להיפך: השם שהעניק לספרו היה "לקוטי אמרים", שם שאין יותר פשוט ממנו, וישראל בני נביאים קוראים לו בשם תניא קדישא, שם הרומז על היות מחברו בגדר "רב תנא ופליג".

"שע"ר" בכתבי המהרי"ל דיסקין

הגאון רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל היה, כידוע, גאון הגאונים בתקופתו ואבי שיטת בריסק - הן בקנאות הטוטלית והן בדרך הלימוד האופייניית. אגב, כאן המקום לציין כי סבי זקני, הגה"ח רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל, היה תלמידו המובהק, עמד בראשות ישיבתו ואף זכה לשאת הספד אחר מיטתו.

בכל אופן, הגאון רבי רפאל קצנלבויגן זצ"ל, שהיה עילוי עצום, עסק בהדרת כתביו של הגרי"ל זצ"ל, ולא הצליח לפענח ציון שחזר על עצמו פעמים רבות בכתבים: "שע"ר".

הגר"ר זצ"ל הפנה את השאלה לכמה וכמה תלמידי חכמים עצומים, וביניהם הגיע לגרא"ח נאה זצ"ל, שהבין ופענח שהכוונה היא ל"שולחן ערוך הרב"!

ההתפעלות מתעצמת שבעתיים כשמביאים בחשבון את העובדה ששולחן ערוך רבינו הזקן הודפס לראשונה על ידי בניו רק לאחר הסתלקותו, בשנת תקע"ד - עשרות שנים בודדות לפני שהגיע הגרי"ל זצ"ל לגדלותו התורנית, וכבר אז תפס חיבורו הגדול של רבינו את מקומו בכותל המזרח.

הגרא"ח נאה זצ"ל בעצמו סיפר לי על כך, ואמר בהתפעלות: "כבר אז, בשעתו, גם גדולי הדור הליטאיים התפלפלו בדבריו של רבינו הזקן!".

מי מכיר מלאכים?

שמעתי משמו של המשפיע הגה"ח רבי חיים שאול ברוק זצ"ל:

פעם הקשה מישהו לאחד מגדולי החסידים: "כיצד ייתכן שבסידורים מופיע שם של מלאך מסוים ליד כל אחד מעשרים ושישה הפסוקים במזמור "הודו... כי לעולם חסדו"? וכי איך בכלל יכולים בני אדם להכיר את המלאכים בשמותיהם ועוד לדעת איזה מלאך אומר כל פסוק?".

השיב לו החסיד בסיפור (מופיע גם בהקדמה ל"סיפורים נוראים"):

מעשה בסוחר שנסע מפטרבורג למוסקבה, ובנסיעתו תעה ואיבד את דרכו בתוך יער עבות, בעיצומה של סופת שלגים משתוללת. עברו שעות. הסוס כבר התפגר מכפור, העגלה מתפרקת, והאיש מבוסס בבוץ, רעב, עייף וקפוא - ולהקלתו הרבה, רגע לפני שהוא נופח את נשמתו, הוא מבחין מרחוק באור מנצנץ מחלונה של בקתה קטנה.

שמח האיש שמחה גדולה ורץ כל עוד רוחו בו לנקוש על דלת הבקתה. זוג הכפריים המבוהל היה בטוח שרק שד או רוח רפאים מסוגלים להגיע למקום הזה בשעה כזו. רק אחרי הפצרות, תחנונים ובכיות רבות, ניאות בעל הבית לפתוח את הדלת ולהכניס את האיש פנימה, להתחמם ולהשיב את נפשו במעט משקה ומזון - לא בלי חשש לטיבו של האורח הלא־קרוא.

"מניין באת?", מתעניין הכפרי, והאיש עונה: "מפטרבורג". "נו, שמעת?", פונה הכפרי אל הכפרית, "אמרתי לך שזה שד או לא אמרתי? מה זה "פטרבורג"? זה איש? זו חיה?". האיש מסביר לזוג הנבער שמאזין בעיניים פעורות שפטרבורג היא עיר, ושעיר היא אוסף של בתים רבים, ושהוא בדרך למוסקבה, שהיא גם עיר - אבל עיר אחרת, וכך, כל פרט חדש בסיפור נשמע לזוג הכפריים כבלתי־מציאותי, כאילו הוא לקוח מאגדה מעולם אחר, עולם דמיוני שלא קיים במציאות.

הגרח"ש זצ"ל, כדרכו בקודש, תיאר את הסיפור לפרטים ולפרטי פרטים, בלשונו הציורית המיוחדת, וסיים בתשובתו של אותו חסיד למקשן: "אתה בדיוק כמו זוג הכפריים... וכי מפני שאתה לא ידעת ולא שמעת ואינך מכיר, אתה סבור שאין מי שכן יודע ומכיר בעולמות אחרים?"...

לקרוא לה' באמת

ידוע שהגאון מטשעבין זצ"ל היה אומר בתפילתו בהתלהבות מיוחדת את הפסוק "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת".

מסתבר לומר שהתלהבותו המיוחדת נבעה מכך שהגאון זצ"ל חשב בשעת מעשה על הפירוש שמפרש כ"ק אדמו"ר הזקן בתניא קדישא (סוף פרק לז):

"והנה המשכה והארה זו שהאדם ממשיך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל . . ע"י עסק התורה נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצוותו' חדא ולא ליפרד ממנו ולישאר יחידי ח"ו **וז"ש קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה דהיינו שקורא להקב"ה ע"י התורה** דוקא לאפוקי מי שקורא אותו שלא על ידי עסק התורה אלא צועק כך אבא אבא וכמו שקובל עליו הנביא ואין קורא בשמך כו' . . ומזה יתבונן המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בשעת עסק התורה...".

קושיות על צדיקים?!

הרה"ק רבי אהרן מבעלז זצ"ל התגורר בתל אביב, ובחודשי הקיץ - עד לאחר החגים - היה שוהה בירושלים, בשכונת קטמון. בתקופות האלו, בהיותי בחור ישיבה צעיר, הייתי נמצא בחצרו רבות, משתתף בתפילות ונוכח בטישים, מקבל 'שיריים' ושומע "תורות".

במוצאי שבתות היה הרה"ח ר' אהרן טאובר - אביו של הרה"ח רבי עזריאל טאובר - מוותיקי חסידי בעלז בירושלים, נוסע במשאית שלו לקטמון ואני הייתי מצטרף אליו. בעוד השבת כבר יצאה מזמן, בקטמון עוד המתינו שהאדמו"ר ייצא לסעודה שלישית...

בתחילה, בהיותי בן למשפחה לא חסידית, לא הבנתי את הנהגתו של הר"א זצ"ל לאחר את התפילה כל כך. הבעתי את פליאתי באוזני החסידים, והם הפנו אותי לחסיד ר' אברהם לייב ע"ה - שהיה חסיד בעלז מובהק, יהודי בעל צורה ועובד השם אמיתי, שהיה עוד מה"ישבים' בבעלז המקורית.

הצגתי לפני הר"א את פליאתי, והוא אמר לי בחריפות, בעודו חופן את זקנו: "אתה יודע מה? נביא אליך את 'הרב', ואתה תלמד אותו מה לעשות...". מאז הבנתי שעל יהודים גדולים וקדושים אין מקום להקשות קושיות...

עוללות וזיכרונות מחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע

הרה"ק הר"צ זצ"ל התפעל מאד מכך שמדי ערב, עם סיום יום העבודה הקשה והמפרך והחזרה לשכיבה על הדרגשים בצריף, היה המשפיע משנן ללא הרף פרקי תניא. הדבר כבש את ליבו והחדיר בו את החיות בלימוד תניא קדישא

מעלת עבודת המוח

בשנת תשכ"ג זכיתי לשהות לראשונה בחודש החגים במחיצת כ"ק אדמו"ר זי"ע. באותה עת ערכתי רשימת יומן מהנעשה בבית חיינו, אותה פרסמתי ב'ביטאון חב"ד'.

לפני פרסום היומן, הגשתי אותו לרבי להגהה. אחד התיקונים שערך הרבי ביומן שכתבתי יכול ללמד אותנו החסידים מסר מאלף לדורות. את הרשימה פתחתי במשפט הבא: "תנועת החסידות, שאחד מיסודותיה העיקריים הוא ההתקשרות לצדיק רועה האמונה...", והרבי מתח קו מחיקה על המילה "העיקריים" - לאמור, ההתקשרות לרבי היא אמנם יסוד, אך לא "יסוד עיקרי". חסיד חב"ד חייב לעמול ולהתייגע בעצמו בעבודת ה' ללא עזרת הרבי, הצדיק.

לעומת זאת, הרוצה ללמוד מהו באמת "יסוד עיקרי" בחסידות חב"ד, יפתח את לוח 'היום יום' בתאריך ט"ז כסלו, שם נאמר כך: "**יסוד עיקרי** בשיטת חב"ד הוא, אשר המוח השליט על הלב בתולדתו, ישעבד את הלב לעבודת השי"ת, מתוך השכלה הבנה והעמקת הדעת בגדולת בורא העולם ב"ה".

ודי למבין.

דבר זה מתקשר גם עם מה ששמעתי בשם הרה"ק רבי אהרן מבעלז זצוק"ל על הפסוק "חם לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש, דיברתי בלשוני", שהאותיות הראשונות של שלושת חלקי הפסוק (הכוונה לחלקים שלכל אחד מהם יש תוכן עצמאי, לפי הפשט) הן: חב"ד, והרה"ק הנ"ל זצוק"ל הפטיר: בפסוק זה מרומזת שיטת חב"ד, על פי האותיות הראשונות הנ"ל. סתם ולא פירש. אך מובן:

1. ברעיא מהימנא (ח"ג רכב, א) ובלקוטי תורה (פנחס ד"ה קודש ישראל לה'), וביתר ביאור בסה"ק 'דגל מחנה אפרים' (פרשת נח ופרשת שמות) מתפרש הכתוב "נאלמתי דומיה" כדלהלן: כידוע, אותיות י' וה' משם הוי"ה רומזות לחכמה ובינה. מידות אלה מתלבשות גם בשם "אלקים", אם כי בהסתר. אבל אם תוציא משם אלקים את האותיות י' וה' - תישאר המילה "אלם". כלומר, בלי המוחין - גם שם אלקים אינו יכול לפעול כראוי. וזהו "נאלמתי" (נעשיתי "אלם") כאשר "דומיה", האותיות י' וה' (המוחין) דוממות (דום - י-ה).

"דברתי בלשוני" אפוא הוא היפך של "נאלמתי דומיה", כלומר - גילוי לעומת הסתר.

2. ההתחלה והראשית היא "חם לבי **בקרבי**", על פי הביטוי המקובל "חב"ד מאָנט פנימיות" (חב"ד דורשת פנימיות).

דרך ארץ קדמה לתורה

מכ"ק אדמו"ר זי"ע והנהגותיו בקודש ניתן ללמוד, נוסף כמובן לענייני תורה והלכה, ניצול הזמן והידור בקיום המצוות, גם את הקיום בפועל של "דרך ארץ קדמה לתורה" - רגישות לזולת, הנהגה אנושית והכרת הטוב גם על דברים זעירים, כדרכה של תורה, ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

ובדידי הוה עובדא:

בהגיעי יום אחד ל-770, בית הכנסת ובית המדרש של הרבי - באחד מביקוריי בחצר קדשו - צעדתי לכיוון דלת הכניסה הראשית של הבניין במטרה להיכנס אליו, כשלפתע הבחנתי כי המכונית בה נסע הרבי נעצרת והרבי יוצא ממנה בזריזות, כדרכו בקודש, ופונה להיכנס ל-770.

מיד פתחתי את הדלת והחזקתי בה כדי שהרבי יוכל להיכנס. הרבי נכנס לא לפני שפנה אלי ואמר לי "אַ דאַנק" [= תודה]...

יושם לב: ברור מאליו שמי שהיה צריך לומר 'תודה' זה אני, כדי להודות לרבי על הזכות הגדולה שזיכני לשמש אותו בכך, אולם הרבי בענוותנותו הרבה הרגיש שכביכול אני הוא זה שעושה לו טובה ועל כך הביע את תודתו...

נתינת והחזרת שלום

ועוד בעניין זה:

הגאון רבי יוסף אקער ע"ה, שזכיתי להיות ידידו וחברו, היה מעריץ גדול של הרבי זי"ע. כאן המקום לציין, בדרך אגב, כי במשך שנים הוא למד באופן קבוע שיעורים בפנימיות התורה, קבלה וחסידות, בחברותא עם אחי, הגאון הגדול רבי יעקב בלוי זצ"ל.

פעם הוזמן הגר"י לביקור תורני בארצות הברית, והוא ניצל את ההזדמנות ונכנס לביקור קצר ב-770. באותה עת, המתין הקהל לכניסתו של הרבי לתפילת מנחה ב"זאַל הקטן" - בית המדרש הסמוך לחדרו.

הצגתי לפני הר"א את פליאתי, והוא אמר לי בחריפות, בעודו חופן את זקנו: "אתה יודע מה? נביא אליך את 'הרב', ואתה תלמד אותו מה לעשות..."

הרבי נטל את ידיו לתפילה, ועבר במעבר שנפתח בין השורות, לכיוון מקום התפילה שלו. בחב"ד לא נהוג 'לתת שלום' לרבי, אך הגר"י יצא מהשורה והושיט לרבי את ידו ל"שלום עליכם".

הרבי סימן לגר"י שהוא נטל ידיים לתפילה, ולפיכך איננו יכול ללחוץ את ידו המושטת - כידוע, הנהגתו של הרבי הייתה לא לגעת בדבר לפני התפילה. ניתן להבחין בכך היטב בתיעודי הווידאו בהם נראה הרבי נכנס ל"זאַל הגדול" ועולה אל בימת התפילה תוך שהוא נמנע מלהישען בידו על מעקה המדרגות.

בכל אופן, השורה נסגרה, הרבי המשיך בדרכו, והגר"י נדחק בין כולם.

לאחר תפילת מנחה, הסתובב הרבי לעבר הקהל ותר בעיניו אחר הגר"י, עד שמצא אותו וסימן לו לגשת. כשהתקרב הגר"י אל הרבי, הושיט לו הרבי את ידו ל"שלום עליכם"...

קדושה ופשטות

לאחר ביקורו של האדמו"ר מתולדות אהרן הרה"ק רבי אברהם יצחק זצ"ל אצל הרבי זי"ע, נכנסנו אליו לדבר אתו על מה שאירע בפגישתם. הוא דיבר על הרבי בהתפעלות עצומה ומלמל כמה פעמים: "אזא קדושה, אזא קדושה! [קדושה כזו, קדושה כזו]...".

אני כשלעצמי התרשמתי מאוד מכך שדווקא ה"קדושה" של הרבי היא זו שתפסה אותו. ידוע לכל שכמה מהנהגותיו של הרבי לא עלו בקנה אחד עם שיטת הקנאות, ולמרות זאת, התפעל הרא"י זצ"ל דווקא מקדושתו של הרבי. הדבר הזה הפליא אותי מאוד.

נקודה נוספת עליה דיבר הרה"ק זצ"ל בהתפעלות גדולה הייתה הענוותנות והפשטות שבה נהג הרבי. הוא סיפר כראיה לכך את העובדה שתוך כדי השיחה ביניהם הרבי רצה לעיין בספר, ובמקום לקרוא לגבאי הוא בעצמו קם והביא את הספר מארון הספרים.

כן בקודש חזיתיך

האדמו"ר מלעלוב הרה"ק רבי משה מרדכי זצ"ל תמיד היה מדבר על הרבי זי"ע בהערצה עצומה.

פעם סיפר לי בעצמו כי הוא אוהב מאוד לשמוע את קולו הק' של הרבי כפי שהוקלט ב"טייפ" כאשר הוא מנגן את הניגון "צמאה לך נפשי, כמה לך בשרי, בארץ ציה ועייף בלי מים..." והתבטא ש"שומעים את הקדושה" בה הרבי מנגן זאת...

כוחו של פי עוללים

את חודש החגים של שנת תשל"ד זכינו לעשות, אני וכל משפחתי, אצל הרבי זי"ע. בימים ההם טרם הותקנה בימת התפילה המוגבהת עבור הרבי, וזכיתי לעמוד בסמוך אל הקודש במהלך התפילות, אז הבחנתי כי בעת הקדישים הסתובב הרבי לעברו של ילד כבן שש שעמד בסמוך, הביט בו ואמר בקול ובהטעמה "אמן" - כדרכם של הורים ומחנכים המעודדים את הילדים לענות "אמן".

בהקפות בשמחת תורה באותה שנה, כאשר הרבי קיבל לידיו ספר תורה והחל לצעוד לכיוון הבמה עליה נערכו ההקפות, עמדתי עם בניי

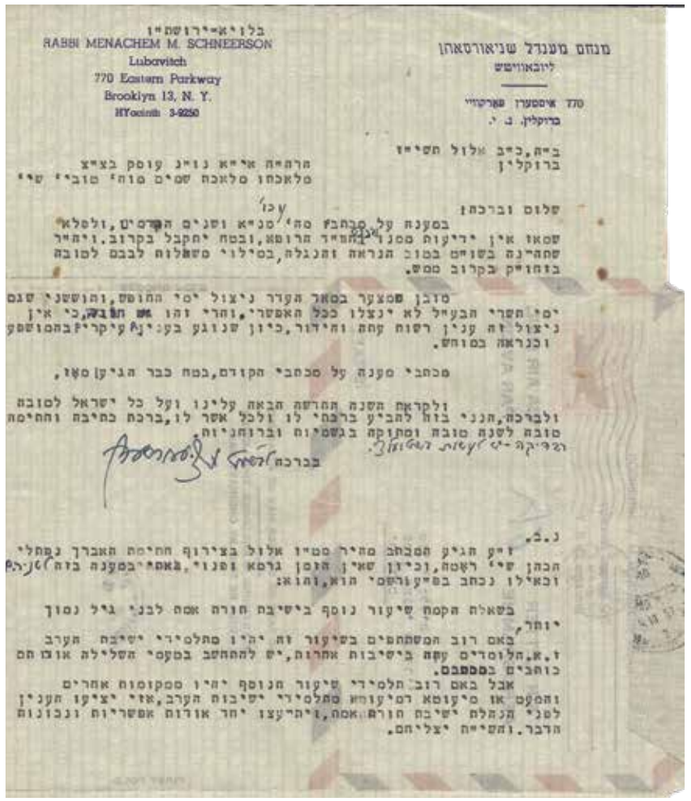

בלו"א-ירושת"ו
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כ"ב אלול תשי"ז
ברוקלין

הרה"ח אר"א נו"נ עוסק בצר"צ
מלאכתו מלאכת שמים מוה' טוביה שי'

שלום וברכה!

בסעודה על סעודת מה' סנא"א ושנים הדרים, ולפלא שמאז אין ידיעות מסנו' [illegible] הרופא, ובמה יתקבל בקרוב. ויהיר שתהיינה בשומם בטוב הנראה והגלה, בסילוי משאלות לבבם לטובה בזהויק בקרוב ממש.

סדנן מסצער בסאר העדר ניצול יסי החופש, והושענו שגם ימי חשרי הבעיל לא ינצלו ככל האפשרי, והרי זהו את חשבון, כי אין ניצול זה ענין רשות עתה והידור, כיון שנוגע בעיקר עיקרי בהמושפע וכנראה במוחש.

מכתבי מענה על מכתבי הקודם, במה כבר הגיענו אז,

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הננו בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה וסתוקה בגשמיות וברוחניות הגיקה-יש לעשות השאולה.

בברכה לחסד ולרפואה

נ.ב.
זיע תגיע הסבתב מחיר מטיו אלול בצירוף חתימת האברך נחלי הכהן שי' ראשה, וכיון שאין הזמן גרמא ומנוי, באמר במענה בזה לענ"ל וכאילו נכתב בפיעוקשי הוא, והוא:

בשאלה הקטה שיעור נוסף בישיבת חורה אמה לבני גיל נמוך יותר,

באם רוב המשתתפים בשיעור זה יהיו מתלמידי ישיבת הערב ז.א. חלוסרים עמה בישיבות אחרות, יש להחשב בעסקי השלילה אותם כותבים בעסמם.

אבל באם רוב תלמידי שיעור הנוסף יהיו מסקומות אחרים והמקם אז מיקומא רמיעומא מתלמידי ישיבות הערב, אזי יצאו הענין לפני הנהלת ישיבת חורה אמה, ויתיעצו יחד אודות אפשריות ונכונות הדבר. ומשייח יצליחם.

הדרכה על כל צעד ושעל. אגרת משנת תשי"ז מהרבי לר' טוביה, ובשוליה הנחיות ביחס לרשת ישיבות הערב בירושלים - ממפעליו הראשונים

בצילא דמהימנותא. תשרי תשכ"ח, ר' טוביה (בעיגול) עומד על בימת ההתוועדות של הרבי ומאזין לדברי הקודש

על ה'פירמידה' הסמוכה.

בני הרה"ג הרה"ח ר' פרץ אוריאל שי', שהיה אז ילד בן תשע, קרא בקול ממרומי ה'פירמידה' לעברו של הרבי: "דערלעבט איבער א יאר" – איחול שאותו נהוג לומר למי שאוחז ספר תורה בהקפות, אך מלבד זקני החסידים, הציבור הרחב לא הרהיב עוז ולהפנות את הברכה לרבי.

הרה"ח ר' ברוך פריז ע"ה, שעמד לידנו, היסה את בני בסברו שאין זה מכובד שילד קטן יפנה כך לרבי. אך להפתעת כולם, הרבי נשא את מבטו לעברנו, ואמר לר"ב ע"ה: "מה אתה רוצה ממנו? מפי עוללים!...", ופנה לכיוונו של בני והשיב על ברכתו בנוסח המקובל: "אמן, גם אתם!".

"משפט עבדו" או "משפט עמו"?

בתקופת סוף מלחמת העולם השנייה, בעודי ילד פחות מבן עשר, הגיעה קבוצת בחורים פליטי השואה מהונגריה ללמוד בישיבתו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל. אחד מאותם בחורים היה הרה"ק רבי צבי רוזנבוים מקרעטשניף זצ"ל, שהנהיג לימים את חצרו בקריית אתא ומאוחר יותר חזר לירושלים.

הר"צ זצ"ל היה אז בחור מבוגר, וסביבו התקבצה חבורה של בחורים שראו בו מורה דרך ומשפיע. בין השיעורים בישיבה, הוא היה לומד עם קבוצת הבחורים בנפרד בחוג סגור, בחדר השכור שלו בשכונת בתי אונגרין, ובין השאר היה לומד אתם שיעורים בתניא קדישא. יצוין כי גם שנים מאוחר יותר, כשכבר כיהן כאדמו"ר, היה מלמד בקביעות שיעורים בתניא, וכן נוהגים גם כיום בניו ממלאי מקומו שליט"א.

מחותני, הרה"ח ר' יהודה לייב זלמנוב ע"ה, סיפר את ששמע בעצמו מפיו של הרה"ק הר"צ זצ"ל, על הרקע לחיבור המיוחד שחש לספר התניא ולחסידות. על פי עדותו של הרה"ק הר"צ זצ"ל, בהיותו במחנה עבודה נאצי בהונגריה, אחד משכניו לצריף היה הרה"ח ר' מנחם מענדל רוזנמוטער הי"ד, שהיה מתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש ולאחר מכן שימש כמשפיע בישיבת 'תומכי תמימים' בלודז'. הרה"ק הר"צ זצ"ל התפעל מאד מכך שמדי ערב, עם סיום יום העבודה הקשה והמפרך והחזרה לשכיבה על הדרגשים בצריף, היה המשפיע משנן ללא הרף פרקי תניא. הדבר כבש את ליבו והחדיר בו את החיות בלימוד תניא קדישא.

בהקשר זה יצוין כי אף שהר"צ זצ"ל דגל בגישה קנאית והיה מקורב לחוגי סאטמר, הייתה בו הערצה בלתי מסויגת לרבי זי"ע. באופן קבוע הוא היה מאזין להקלטות מהתוועדויות של הרבי ולומד את שיחותיו הק'.

הר"צ זצ"ל אף ביקר אצל הרבי, וחזר על 'ווארט' ששמע ממנו: הוא שאל את הרבי: "מגיעים אליי 'קוויטלעך' עם בקשות לברכה ולתפילה, ועם זאת, יש לי גם נושאים אישיים ומשפחתיים שעליהם רוצה אני להתפלל ולבקש. את מה עליי להקדים?". השיב לו הרבי שהדבר מפורש בפסוק: "לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל", ומכאן שעליו להקדים את "משפט עבדו" לפני "משפט עמו ישראל"...

תפילת צדיקים - מתוך הסידור

הרה"ח ר' יהודה לייב חן ע"ה סיפר לי בהזדמנות כי אחד מזקני־זקניו זכה לראות בהיותו ילד את כ"ק אדמו"ר הזקן בתפילת שמונה עשרה, ובסיום התפילה הבחין שאדמו"ר הזקן, בהקפידו לומר גם את מילות "עושה שלום" שבסיום תפילת העמידה מתוך הסידור, נטל את הסידור בידיו הק' בעודו פוסע את הפסיעות לאחריו ואמר מתוכו את התפילה.

מעניין לציין שגם הרבי זי"ע הקפיד לומר את התפילה האמורה, ככל התפילות, מתוך הסידור, אלא שהשאיר את הסידור על דוכן התפלה ועיניו היו מרוכזות בסידור בעת אמירת "עושה שלום".

הקפדה על זכויות יוצרים

שמעתי מהרה"ח ר' אליעזר שי' ליכטשטיין:

בשנים האחרונות היו נוהגים להדפיס עבור הרבי זי"ע תצלומים מוגדלים של ההפטרות וכדומה, כדי להקל על הקריאה.

פעם הכניסו אל הרבי תצלומים מוגדלים של השיעורים היומיים בלימוד הרמב"ם, שצולמו מן הסדרה "רמב"ם לעם". כאשר הרבי ראה זאת הוא שאל: "מ'האט געבעטן רשות?" [= האם קבלו רשות מהמו"ל לצלם זאת?].

המזכיר הגה"ח רבי יהודה לייב גרונר זצ"ל טלפן אליי וביקש ממני לברר אצל המו"ל את השאלה. יצרתי קשר עם הרה"ח ר' נפתלי הכהן שי' רוט, וביקשתי ממנו לשאול את גיסו, הרב משה חיים קצנלבויגן ע"ה, שהיה אז מנכ"ל "מוסד הרב קוק", האם יש רשות לצלם מן הספרים האמורים עבור הרבי. הרב קצנלבויגן כתב במהרה מכתב נלהב כי הוא מאשר את לצלם עבור הרבי וכי הוא רואה בכך זכות גדולה.

מסיפור זה ניתן ללמוד עד היכן נזהר הרבי בזכויות היוצרים של הוצאות הספרים, ואפילו עבור תצלום. ■

א חסידישע פארברייינגען
הרב אשר פרקש שליט"א

ריבונו של עולם, תן עיניך במשפחה!

כולם סביבו התענו והתפללו מקרב לב, ואילו החסיד דנן העדיף לאפות תפוחי אדמה > הלבנה המלאה של ט"ו באב אינה דומה לזו של כל חודש, כי אורה הרוחני כפול > מה בין מחולות למחילה, ומה הוא סוד היום טוב שלא היה כמותו בישראל

היה חסיד של אדמו"ר הזקן, ושמו רבי משה יצחק מיאסי. העיר יאסי הייתה קרובה מאוד לאזור שבו התרכזו חסידי צ'רנוביל, והוא נהג לנסוע לשם ולהפיץ את תורת החסידות של חב"ד. רבי משה יצחק היה מיקירי חסידיו של אדמו"ר הזקן, ובהמשך גם של אדמו"ר האמצעי. מאדמו"ר האמצעי קיבל ברכה לאריכות ימים ושנים טובות, ועל פי המסופר זכה לחיות למעלה ממאה שנה.

בשנת תקנ"ט, בה נאסר אדמו"ר הזקן על ידי שלטונות הצאר במאסרו המפורסם, כאשר נודע דבר המאסר עסקו כל החסידים בתעניות, באמירת תהילים, בתפילות ובכל מיני הנהגות שנועדו לעורר רחמים רבים, כדי שאדמו"ר הזקן ישתחרר מן המאסר לחירות וביד רמה.

אך היה חסיד אחד שנהג אחרת – רבי משה יצחק. בכל יום לאחר התפילה והלימוד הקבוע היה מדליק את התנור ואופה תפוחי אדמה. כך היה עושה יום אחר יום. חבריו התפלאו ושאלו אותו: מה אתה עושה? כולם מתפללים, אומרים תהילים, צמים ומתענים, ואתה עומד ואופה תפוחי אדמה?

רבי משה יצחק השיב בפשטות: "מה פירוש? הרי הרבי עומד לצאת מן המאסר, וכשזה יקרה יהיה יום טוב. נערוך התוועדויות, נאמר 'לחיים', נשמח ונרקוד. אם כך, צריך גם שיהיה מה לאכול. בזמן שכולם מתכוננים ליום הזה בתפילה ובתחנונים, אני מתכונן אליו בכך שאוכל להשתתף בסעודת ההתוועדות הגדולה שתיערך כשהרבי ישתחרר."

ואכן, כך היה. כעבור כמה שבועות הגיע היום הגדול – י"ט בכסלו. אדמו"ר הזקן יצא מן המאסר, והיום הזה הפך לחג הגאולה של החסידות, יום שבו החסידים רקדו ושמחו בכל עוז, ורבי משה יצחק, כמובן, היה ערוך ומוכן מצדו ליום הגדול וסיפק לעדת החסידים את כל הנדרש לסעודת השמחה...

הסיפור הזה מתאים במיוחד לזמן שבו אנו נמצאים כעת. לאחר תשעה באב, אנו מתקדמים אל השבת הנקראת "שבת נחמו", הפותחת את "שבע דנחמתא" במילות ההפטרה: "נחמו נחמו עמי יאמר אלוקיכם", ואחריה מגיע יום חמישה עשר באב שעליו אומרת הגמרא: "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב", שזוהי הנחמה הבאה לאחר החורבן, וזהו הזמן שבו מתחיל להאיר בעולם אור הגאולה.

עומק העלייה כעומק הירידה

הגמרא במסכת תענית מונה שישה טעמים לכך ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב". כלו מתי מדבר, הותרו השבטים לבוא זה בזה, הותר שבט בנימין לבוא בקהל, בוטלו השומרים שהושיב ירבעם בן נבט כדי למנוע את העלייה לרגל, היה יום "תבר מגל" שבו סיימו להכין את עצי המערכה, וכן כלו מתי מדבר.

כל אלה הם עניינים גדולים ונפלאים, אולם האריז"ל מוסיף שיש טעם שביעי, והוא העיקרי: "קיימא סיהרא באשלמותא" – הלבנה עומדת בשלמותה. בט"ו באב מגיעה הלבנה למילואה, לאחר תקופה של חיסרון, והיא מבטאת את השלמות הבאה אחרי ההעלם.

אני מניח שאתם שואלים את השאלה המתבקשת: לכאורה, הלבנה נמצאת בשלמותה בכל ט"ו בחודש, ומהי אפוא מעלתו המיוחדת של ט"ו באב?

ובכן, הרבי הרש"ב מסביר באריכות (במאמרו משנת עטר"ת) שעוצמת העלייה נמדדת תמיד לפי עומק הירידה שקדמה לה. הלבנה רומזת, כידוע, לכנסת ישראל. כאשר כנסת ישראל נמצאת במצב של העלם וחושך, הדבר מתבטא במיעוט הלבנה, וכאשר היא שבה לשלמות – זהו גילוי של שלמות כנסת ישראל. לכן, ככל שהירידה עמוקה יותר, כך העלייה שלאחריה גבוהה ונשגבה יותר. ומכיוון שתשעה באב הוא הירידה הגדולה ביותר – "ותרד פלאים", כלשון הכתוב, וכפי שאומרים חז"ל: "לקו בכפליים" – הרי שגם הנחמה שלאחריה היא נחמה בכפליים. לכן באה הקריאה "נחמו נחמו עמי". אין זו רק נחמה כפולה במובן הכמותי, אלא נחמה מסוג אחר לגמרי – כפליים לתושייה, ריבוי עצום שאין לו שיעור.

כך מבארים חז"ל גם ביחס ללוחות השניים. במדרש נאמר שאילו ניתנה התורה רק בלוחות הראשונים, הייתה כוללת את חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד. דווקא לאחר שבירת הלוחות והנתינה השנייה זכו ישראל ל"כפליים לתושייה" – לתורה שבעל פה, למדרשים, להלכות ולאגדות, לריבוי עצום של גילויי תורה. נמצא ש"כפליים" אינו רק פי שניים, אלא תוספת שאין לה ערך ביחס למה שהיה קודם.

זהו גם עניינו של חמישה עשר באב – נחמה בכפליים. אין זו רק נחמה שמחזירה את המצב לקדמותו בלבד, אלא גילוי נעלה לאין ערוך, המביא אור חדש לגמרי. הרבי הרש"ב מוסיף ואומר שבכל שנה, כאשר מגיע ט"ו באב, מאירה בעולם הארה מהגאולה העתידה. לכן דווקא ביום זה נאמר "קיימא סיהרא באשלמותא" – כנסת ישראל שבה לשלמותה לאחר הירידה של תשעה באב, ומתנוצצת ההארה של העלייה העתידה.

להתרחק כדי להתקרב

כדי להבין את משמעותה של אותה נחמה כפולה, אפשר להתבונן במשנה האומרת "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהם בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים." בספרי תלמידי הבעל שם טוב מובאים ביאורים עמוקים למשנה זו. הקדושת לוי וכן המגיד מקוז'ניץ מבארים שכל הפרטים שבמשנה רומזים לעבודת ה' ולגאולה. "בנות ישראל" רומזות לכנסת ישראל, כפי שמצינו בשיר השירים, והמדובר הוא כמובן בנושא נישואין וחידוש הקשר בין ישראל והקב"ה, כאשר כל התיאור הזה בא דווקא לאחר הירידה של תשעה באב – לאחר מצב של ריחוק, כביכול, בין הקב"ה לכנסת ישראל שעליה נאמר במגילת איכה "הייתה כאלמנה", אולם דווקא מתוך אותו ריחוק מתעוררת האהבה הגדולה ביותר. וזו משמעותו הפנימית של שם החודש "מנחם אב" – גילוי אהבתו של אבינו שבשמים לכל יהודי.

כאשר מגיעים לחמישה עשר באב, מיד לאחר תשעה באב, לאחר שקמים מן האבלות ונכנסים לשבת נחמו ולימי הנחמה, מתגלה אותה אהבה במלוא עוצמתה. לכן אומרים חז"ל "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב". אז מתגלה מחדש החיבור שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

זהו גם פירוש דברי המשנה "בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים". הכרם מסמל מקום של תענוג ושמחה – גפן ויין, שהם ביטוי לפנימיות הלב ולשמחה. "וחולות בכרמים"

המשך בעמוד 16

נשמתא דאורייתא

ביאורים מתורת חב"ד לדף היומי

השפעה - רק בקדושה

דבר שמגדל בו צמחים – מכסין בו, ושאינו מגדל צמחים – אין מכסין בו .. היה מהלך במדבר ואין לו אפר לכסות – שוחק דינר זהב ומכסה

(פח, א–ב)

במדבר. מקרן ליה שאינה מעמתת (רש"י)

המדבר הוא מקור יניקת כל הקליפות, ולכן הוא ארץ מלחה אשר לא יעשה פרי כו', כי בקדושה מיהב יהבי משקל לא שקלי, וכמו שכתוב ואתה מחיה את כולם שתמיד נמשכים השפעות החיות. ולהיפך בקליפה כתיב הב הב, שמבקשים הכל בשביל עצמם לגרמיה ואינן משפיעים לזולתם, ולכן עפר מדבר פסול לכיסוי הדם לפי שאינו מגדל צמחים.

(לקוטי תורה מסעי צא, ב)

שלוש דרגות במדת החסד

אין בגידין בנותן טעם .. עין הוא והתורה חייבה עליו (פט, ב. צב, ב)

יובן על פי המבואר בפרדס שער ירך יעקב, שגיד הנשה שנפגם הוא בספירת הנצח, שהוא ענף של מדת החסד.

והענין הוא, דהנה מדת החסד תמצא מצד האהבה שאוהב לזולתו, היינו שהאהבה היא פנימיותו וסיבתו של אותו החסד ששופע לזולתו, ונקראת מוחין של החסד, כלומר, הטעם למציאת החסד היא האהבה הבאה מאיזו טענה שכליית ונקראת חב"ד שבחסד. והחסד עצמו שהוא הויתור של ההשפעה, הוא בחינת חסד שבחסד, שהוא מהות מדת החסד. ויכול להיות שישפיע לזולתו רב טוב מצד מהות טבעיות חסדו לוותר בטבעו משלו ולא מצד טעם.

והנה בב' בחינות החסד הנ"ל ימצא בהם הארת פנימיות הנפש, והוא התענוג שתתענג הנפש מהשפעה זו, אין צריך לומר בבחינת המוחין שבחסד, שעיקר גילוי התענוג הוא בשכל הסמוך וקרוב לו ועל ידו יומשך במדה היא, אלא גם בבחינה הב' בעצם מדת הוויתור המוטבע בלב ימצא עונג רב, בהשלימו טבע מדתו, כי התענוג יתפשט במדות שבלב. וזהו שמצינו באברהם אבינו ע"ה שנצטער כשלא היו לו אורחים, שאין זה מצד עצם מדת החסד בלבד, כי טבע המדה ההיא לחוס על דל כשרואה אותו, אבל למה יצטער אם אינו רואהו? אלא שזהו מצד התענוג שמתלבש במדת החסד בהיותו יוצא לפועל, וכשלא תצא לפועל - יחסר העונג, ומחמתו יבא הצער שהוא היפוך העונג.

אבל יש בחינה שלישית, והוא בחינת חסד הבא בדרך נצחון, שמנצח עצמו ועומד על נפשו להיות מוותר הגם שאין בלבו כל כך לוותר - לא מצד אהבה לזולתו, ולא ווותרנות טבעית, אלא דרך ניצוח ואתכפיא לבד. ובזה אין התלבשות התענוג והארת פנימיות הנפש כלל, כי אם בחינה חיצונית, לנצח בלי טעם כלל.

התענוג - רק בטעם של המדה ובמדה עצמה

והנמשל מזה למעלה גם כן במדותיו של הקב"ה הנאצלות ממנו, הגם כי לא מחשבותי מחשבותיכם, מכל מקום ומבשרי אחזה אלוקה כתיב, להשכיל על דרך דוגמא מעט מזעיר, והנה מדת חסדו של הקב"ה להחיות עולמות ונבראים רבים לאין תכלית יש בה ג' בחי' הנ"ל.

והוא - המוחין של החסד הוא החכמה המתלבשת בו, שהוא הטעם של החסד וההשפעה הזאת ותכליתה, שהוא כדי להיות לו דירה בתחתונים וכיוצא, שיקיימו תרי"ג מצות להמשיך התלבשות האורות בכלים, כדי שיכירו הנבראים גדולתו ית' לטוב להם כל הימים, ולהיותה פנימיות החסד וההשפעה וסיבתו, נקרא מוחין שלו.

ועצם החסד והטוב הזה הוא בחינה שנית, והמצא תמצא לפעמים שהמוחין יסתלקו מחמת איזו פגם כשלא ישלימו ישראל תרי"ג מצות כפי חיוב החכמה והטעם, ואף על פי כן יהיה השפעת החסד והטוב מצד עצם מדת החסד להטיב לראויים ולשאינם ראויים, וכמו שאמרו רז"ל דור אנוש ניזונין בחסדו של הקב"ה.

והג' הוא בחינת נצח ענף החסד, והוא ענין ההשפעה הבאה בבחינת ניצוח בלבד הגם שאין החסד הזה בחפיצה חשיקה פנימית, מחמת איזה מונע וטענה המעכבת. וההפרש בזה הוא כי בבחינת החסד יש בו התלבשות תענוג העליון ממקור התענוגים הנקרא עתיק יומין, ולכך הוא נקרא עדיין מכלל גופא דמלכא, מה שאין כן בחינת הניצוח הוא כשאין גילוי התענוג כל כך להשפיע אלא בחינת ניצוח לבד, וכענין שתוק כך עלה במחשבה כו'.

וזהו סוד שנקראים נצח והוד ערבי נחל שאין בהם לא טעם ולא ריח, ולכן אין בגידין בנותן טעם אלא עץ הוא והתורה אסרתו. ולכן בבחינה זו יכול היה שרו של עשו לפגום מחמת מיעוט האור והחיות אשר שם.

ובזה יובן מה שאמרו בזהר את גיד הנשה ר"ת תשעה אב, שגיד זה אחד משס"ה שולט בתשעה באב. והענין כי ענין הנצח זו בנין ירושלים, ולפי שגיד זה נגד הנצח דקדושה על כן היה בו חורבן בית המקדש.

וכמו שביעקב כתיב ויזרח לו השמש, כך עתיד הקב"ה לרפאינו ולגאלינו במהרה בימינו אמן:

(על פי דרך מצוותיך, מצות איסור גיד הנשה)

דברה תורה בשמים

דברה תורה לשון הואי – ערים גדולות ובצורות בשמים (צ, ב)

וכבר פירשו מרי דאגדתא כי עריס גדולות ובצורות בשמים הוא כמשמע, שהן בצורות במרום, שאין ע' שריס של מעלה נכנסים בחוירה של ארץ ישראל .. הגה ברכו את ה' ר"ת הבאי, שאין בדבריהם דבר בטל (שו"ת הרמ"ע מפאנו סימן עג)

הענין הוא, שלאמיתו של דבר, בשורש העניין כמו שהוא בעולמות העליונים, אכן עניינם של ערים אלו הוא בלתי מוגבל בשמים, ולכן כך נכתב בתורה שהיא תורת אמת. וכידוע שלכל דבר הנמצא בעולם הזה יש את שורשו ברוחניות, ושורש זה הוא הוא מהותו האמיתית של הדבר, והמציאות הגשמית אינה אלא השתקפות של העניין ברובד הגשמי.

אולם כיוון שעולם הזה הגשמי הוא מוגבל ומוגדר, ואין בו מושג של בלי גבול ממש, על כן עניינם הרוחני הבלתי מוגבל של ערים אלו, אינו יכול להתבטא במילואו ברובד הגשמי, אלא השורש הרוחני מתבטא רק בכך שערים אלו גבוהות יותר מהרגיל.

(ר' יואל כהן ע"ה,
בדרכי החסידים ח"ב ע' 381-380)

תיקון הניצוצות

שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם (צא, א)

כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי, הוא נהנה מהחיות והרוחניות שיש באותו הדבר, כי לולא אותו הרוחניות לא היה שום קיום לאותו דבר, ויש שם ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו, וכשהוא משתמש באותו הכלי או אוכל מאכל אפילו לצורך גופו, הוא מתקן הניצוצין, כי אחר כך עובד ה' בכח ההוא שבא לגופו מלבוש או מאכל או שאר דברים, ובזה הכח עובד להשי"ת, נמצא מתקנם.

לכך פעמים שיאבד ממנו הדבר ההוא, שכשכלה כבר לתקן כל הניצוצין שהיו באותו הדבר השייכים לשורש נשמתו, אז לוקח ממנו השי"ת אותו הכלי ונותן לאחר, ששייכים הניצוצות הנשארים באותו הכלי לשורש של אחר שהוא משורש נשמתו.

לכך צריך האדם לחוס על כליו ועל כל דבר שיש לו, דהיינו מצד הניצוצין שיש בכלי זה, בכדי לחוס על הניצוצין הקדושים.

(כתר שם טוב סימן ריח)

שרפים אופנים וישראל

חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישראל אומרים שירה בכל שעה, ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום .. וישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות, שנאמר שמע ישראל הוי' וגו', ומלאכי השרת אין מזכירין את השם אלא לאחר ג' תיבות, כדכתיב קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, ואין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנאמר ברן יחד כוכבי בוקר והדר ויריעו בני אלקים .. והאיכא ברוך? ברוך – אופנים הוא דאמרי ליה (צא, ב – צב, א)

וקאמינא ברוך. דהוזכר אחר ג' תיבות כדכתיב ברוך כבוד ה', ומשני, ברוך האופנים הוא דאמרי ליה, שהם מכסה הכבוד עצמו, וכי אמרינן אף במלאכים (רש"י)

משמע שגדלה מעלת האופנים על השרפים, שהרי השרפים מזכירים את השם אחר ג' תיבות, והאופנים מזכירים את השם אחר ב' תיבות.

והענין בזה, דהנה, השרפים שאומרים קדוש גו' הרי זה מפני ההשגה ודעת גדול שיש להם, להיותם בעולם הבריאה ששם מתלבש חכמה בינה דעת דאצילות, אבל האופנים, כששומעים קדוש וגו' יוצא מהשרפים, הם מרעישים בקול רעם ורעש גדול, מפני שאין השגתם מכילה, להיותם בעולם העשיה.

אמנם, דוקא על ידי הרעש שמצד העדר ההשגה, מגיעים הם למעלה יותר, ולכן מזכירים את השם אחר ב' תיבות.

ומזה מובן גם בנוגע לבני ישראל, שכיון שירדו למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית ששרשה משמרי האופנים, הרי הם ברעש גדול יותר מהרעש דהאופנים, ולכן, לא זו בלבד שמזכירים את השם אחר ב' תיבות, אלא עוד זאת, שאומרים שירה בכל שעה, ושירתם קודמת לשירת מלאכי השרת, כיון שזהו שבח גדול יותר שגם שוכני בתי חומר ירננו וישבחו ויכירו בגודל גדולתו ית'.

וזהו חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, קדוש וברוך היינו שירת השרפים (קדוש) והאופנים (ברוך), וישראל הם לפני הקב"ה, למעלה מהקב"ה (על דרך הפירוש במה שנאמר לפני הוי' יטהרו, למעלה משם הוי'), כי, מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, קודם גם לכח הגילוי, ודוקא על ידי נשמות ישראל שעלו במחשבה תחלה, נשלמת הכוונה דדירה לו ית' בתחתונים.

(על פי תורת מנחם חל"ז ע' 20-19)

מחשבה שקדמה לדיבור

אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה (צא, ב)

כי ישראל עלו במחשבה תחילה להבראות, והנה ידוע כי במחשבה יש כל הכ"ב אותיות, ומשם שורש כל האותיות. כי אין האדם מוציא דיבור מפיו אם לא יחשוב תחילה. כי אם מוציא איזה דיבור בלי מחשבה, הדיבור הוא מחוסר חכמה ושכל, נמצא כי המחשבה הוא שורש כל העולמות שנתגלו על ידי הדיבור.

ולכן נקראים ישראל ראשית, להיותם שורש כל העולמות ומלאכים ושרפים ואופנים, ופשיטא שאין העליונים יכולים להוציא שום דיבור בלתי ישראל שהם שורש כולם, כי הם עיקר המחשבה כנזכר. ולכן ממתינים המלאכים לומר שירה עד שיאמרו ישראל, כי רק אז יש למלאכים כח לומר גם כן שירה.

וזהו שכתוב שיר השירים, היינו שיר של ישראל גורם שירים הרבה של העליונים.

(על פי אור תורה סימן רג)

הקשר של חלום שר המשקים לישראל

ובנפן שלשה שריגים .. רבי ירמיה בר אבא אמר, נפן אלו ישראל .. שלשה שריגים אלו ג' רגלים שישראל עולין בהן בכל שנה ושנה, והיא כפורחת הגיע זמנן של ישראל לפרות ולרבות .. עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל ליגאל .. הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה .. א"ל ר' אבא לר' ירמיה בר אבא כי דריש להו רב להני קראי באגדתא – כוותך דריש להו (צב, א)

נמצא, שקודם "הגיע זמנן של ישראל ליגאל" ורק אחר כך "הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה" — ולכאורה צריך להיות בסדר הפוך, דתחלה צריך להיות ביטול כחה של מצרים, ואחר כך אפשר להיות הגאולה ממצרים?

וגם צריך ביאור מדוע היה רב דורש כפי דרשת ר' ירמיה בר אבא דוקא, ולא כדרשות התנאים שלפני זה? והרי ר' ירמי' בר אבא היה תלמידו של רב (ברכות כז, ריש ע"ב), ואם כן מהו הפירוש בדברי ר' אבא שרב "כוותך דריש להו" - לכאורה הוה ליה למימר איפכא, שהוא (ר' ירמי' בר אבא) כיוון לדעת רב (שהוא רבו) ודריש הני קראי כמותו?

ויש לומר הביאור בזה:

מבואר במפרשים (עץ יוסף לעין יעקב) הטעם שדרשו רז"ל פרטי החלום של שר המשקים על "מעלתם וענייניהם ומאורעותיהם" של ישראל - "לפי שבאמת נסתבב מחלומו שנתגדל יוסף מזה, וזה היה תחלת הסיבוב להורדת ישראל למצרים אחר כך והיה הכל ההכנה להגאולה הבאה אחריו, אם כן היה החלום מרמז בענין ישראל".

והחילוק בין דרשות התנאים לדרשת ר' ירמיה בר אבא הוא, שהם דרשו הכתוב במעלות שונות של ישראל עצמם [ג' אבות, האמהות והשבטים; תורה, משה אהרן ומרים, סנהדרין וצדיקים שבכל דור ודור; ירושלים, מקדש מלך וכה"ג, פרחי כהונה ונסכים; תורה, באר עמוד ענן ומן, בכורים ונסכים], ואילו ר' ירמיה בר אבא "מפרש לה לכולא מילתא בעיקר ענין גלות מצרים וגאולתה".

הפיכת הגלות לגאולה

ועל פי זה יש לומר, שבדרשתו בא ר' ירמיה בר אבא לרמז גם על העילוי הנפעל על ידי עבודת בני ישראל בגלות, שהוא לא רק לבטל המיצר של גלות, אלא לפעול שהמצירים עצמם יהפכו לעוזרים ומסייעים את ישראל וגאולתם.

ויש לומר שהם שני שלבים בזמן הגאולה עצמו, וכמבואר ברמב"ם בנוגע לגאולה העתידה, דתחלת הגאולה קשורה עם מלחמה, שהמלך המשיח "ילחום מלחמת ה'", ובתחלה ינצח "כל האומות שסביביו" - ביטול המנגד, ואחר כך בא שלב נעלה יותר, "לתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים גו' לקרוא כולם בשם ה' גו'", עד ש"לא יהי' שם כו' ולא מלחמה כו'".

וזהו התוכן הפנימי בזה ש"הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה", דזה שנמשל לשתיית יין דוקא הוא לפי שאינו ענין של עונש לחוד, אלא בזה נרמזת האתהפכא בעצם מציאותם, על דרך "יין המשכר. . תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו", וכמבואר בתורה אור פרשת ויחי, שעל ידי שתיה זו נשכח רישו ויכול להתהפך מן הקצה אל הקצה, וכן בענייננו, ששתיית "כוס התרעלה" מרמזת על האתהפכא דמצרים.

וזהו שמקדים "הגיע זמנן של ישראל ליגאל" לפני "הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה" - כי בתחלה באה גאולתן של ישראל מגלות המלכיות (על ידי ביטול המיצר כו'); ואחר כך באים לשלב השני, שמלכיות עצמן מתהפכים (על ידי "לשתות כוס התרעלה").

ועל פי זה יש לבאר הטעם שדרשה זו נאמרה על ידי ר' ירמי' בר אבא דוקא (ולא על ידי התנאים):

ידוע, שאצל התנאים לא היתה חשכת הגלות בתוקף, וכמאמר חז"ל "ותותר — בימי רבי", שעד ימי רבי עדיין היו "שיריים" מהתגלות האלקות של זמן הבית [ויש לומר שלכן דרשו התנאים בעיקר במעלותיהן של ישראל, בהיותם במצב של אור וגאולה, כנ"ל];

מה שאין כן בימי האמוראים התחיל עיקר חושך הגלות, ולכן, דוקא ר' ירמיה בר אבא דריש הכתוב בענין של גלות וגאולת מצרים, ולאידך גיסא — דוקא בדרשתו מודגש העילוי הנפעל על ידי הירידה בגלות (ונרמז גם בשמו — ר' ירמיה, מלשון מרירות, וקאי על מרירות הגלות).

וזהו שמסיים "כי דריש להו רב להני קראי באגדתא כוותך דריש להו": עם היות ש"רב תנא הוא ופליג", מכל מקום, ענינו של רב היה שהפיץ תורה בבבל דוקא, ולכן נקרא רב דוקא (ולא "רבי"), כמאמר "כל רב מבבל וכל רבי מארץ ישראל", כי בבבל, מקום הגלות, חסר בגילוי אלקות (הנרמז באות יו"ד) — ולכן גם רב דריש כר' ירמי' בר אבא דוקא.

וזהו דיוק לשון ר' אבא "רב . . כוותך דריש להו". דאף שרב תנא כו', מכל מקום דריש כתלמידו (שבדרגת אמוראים) "כוותך" דוקא.

(על פי לקוטי שיחות חל"ה ע' 166 ואילך)

ממדבר שממה למגדל אור

הרב ישעיה כהן • אלמטי, קזחסטן

אלמטי השוכנת בלב קזחסטן, ובירתה לשעבר, היא עיר מופלאה ונאה השוכנת למרגלות הרים גבוהים ונישאים. פירוש שמה הוא 'ארץ התפוחים', ואכן בהרריה גדלים התפוחים הנאים בעולם. כאן במרכז העיר שוכן מרכז חב"ד בראשות השליח הרב אלחנן הכהן, רבה הראשי של העיר, הפועל בחסות אחיו הרב ישעיה אלעזר הכהן, השליח הראשי ורבה של קזחסטן. קזחסטן. שניהם בניו של הגה"ח רבי אשר לעמיל כהן שליט"א, רבה הוותיק של קהילת חב"ד בביתר עילית.

בית חב"ד 'בית מנחם' באלמטי הוא המרכז היהודי הגדול ביותר בקזחסטן. הוא הוקם בסיועו של הנגיד ג'ורג' רוהר, ומאז משמש מוקד רוחני, קהילתי וחברתי עבור יהודי העיר, אנשי עסקים, סטודנטים, תיירים ומבקרים מכל רחבי העולם.

הקמפוס משתרע על מתחם רחב ידיים ובו בית כנסת פעיל, מקווה טהרה, אולם אירועים, חנות למוצרי מזון כשרים, גן ילדים, חדרי אירוח לאורחים ומשרדי הרבנות הראשית של קזחסטן. שילוב זה מאפשר להעניק מענה כמעט לכל צורך של יהודי המבקר בעיר - בין אם מדובר בתפילה, ארוחה כשרה, אירוח, לימוד תורה או סיוע קהילתי. הקהילה גם מפעילה מערך רווחה הכולל חלוקת מזון לנזקקים, השאלת ציוד רפואי, סיוע למשפחות ופעילות חינוכית לכל הגילים מתוך מטרה לחזק את החיים היהודיים במדינה ולספק כתובת לכל יהודי הזקוק לעזרה ולליווי בדרכו.

בדיקה אקראית באטלס - ושליחות חיים

העיר מיוחדת במינה, כאמור, אך בייחוד היא מושכת אליה מבקרים רבים משום שבמרחק של כעשר דקות הליכה מהקמפוס של מרכז חב"ד נמצא ציונו של הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסון זצוק"ל, אביו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, שהוגלה לקזחסטן בידי השלטון הסובייטי ונפטר באלמטי שאז הייתה קרויה אלמא אטא. האתר הפך למוקד עלייה לרגל עבור יהודים מכל רחבי העולם, ובית חב"ד מסייע למבקרים המבקשים להגיע לציון ולהכיר את סיפור חייו ופועלו.

בימי הסובייטים שימשה קזחסטן יעד הגליה לכל מי שנחשב איום על המשטר. בין ההמונים הללו היה רבי לוי יצחק, שהוגלה לשם ב"עוון" עמידתו על משמרת הדת ברבנות עירו הגדולה דנייפרו־פטרובסק (כיום: דנייפרו) שבאוקראינה. הוא שהה שם עם רעייתו הרבנית בעיירה נידחת בתת תנאים, כשגופו מעונה ועטוף חולי, וביום כ' מנחם אב תש"ד נפטר באלמטי ושם נטמן. חמישים שנה אחר כך, כאשר קרס מסך הברזל של ברית המועצות וקזחסטן קמה כמדינה עצמאית, עדיין לא היה בכל שטחה העצום אף לא שליח אחד של הרבי וקהילה מוסדרת - למרות שבלב אלמטי מצוי ציונו של אביו הגדול.

היה זה בחורף תשנ"ד, כאשר מצבו הבריאותי של הרבי הורע וחסידים ברחבי העולם התפללו לרפואתו וקיבלו עליהם החלטות טובות לחיזוק בריאותו. באותם ימים שוחחו שני תלמידים בישיבת חב"ד המרכזית שבחצר הרבי מה ביכולתם לעשות מבחינה רוחנית לשיפור המצב. אחד מהם, הת' יעקב קוביטשק (כיום השליח בסרטוב, רוסיה) פנה אל ידידו הת' ישעיה אלעזר הכהן ואמר לו כי הם חייבים לעשות משהו מיוחד. "מהו 'משהו מיוחד' בעיניך?" שאל כהן. "אני חושב שמן הראוי לפתוח בית חב"ד במדינה חדשה, בה אין עדיין פעילות חב"דית", הציע קוביטשק. השניים בדקו באטלס עולמי ומצאו: באלמטי, בה התגורר אביו של הרבי בשנותיו האחרונות ובה נמצא ציונו, אין עדיין שליח.

לא עבר זמן רב והשניים היו כבר בדרכם לקזחסטן, מדינת הענק הגובלת במדינות מוסלמיות. "לא האמנו שיעברו שלושים שנה ועדיין אהיה כאן", אומר הרב כהן וקולו כואב, "הייתי בטוח שמשיח יבוא הרבה קודם לכן...".

עמיתו הרב קוביטשק הגיע בטיסה נפרדת לקזחסטן בערב חג הפסח, ואילו הרב כהן שטס דרך מוסקבה לא הספיק את הטיסה לאלמטי שיצאה בלעדיו. הטיסה הבאה הייתה רק כעבור שבוע, כך שבמקום זאת הוא עשה את דרכו לטשקנט הסמוכה, אוזבקיסטן, שם קיבל את פניו השליח הרב אבא דוד גורביץ'. את השבת ותחילת חג הפסח עשה אפוא הרב כהן עם הרב גורביץ' ובני קהילתו. "העיכוב הזה העניק לי הזדמנות פז ללמוד ממנו כמה כללים יסודיים בהנהגת חיי קהילה, המלווים אותי עד היום", הוא אומר.

לאלמטי הגיע הרב כהן רק בחול המועד, ביום י"ח בניסן - יום הולדתו של רבי לוי יצחק. מיד עם הגעתו פקד לראשונה בחייו את הציון הקדוש וביקש ברכה להצלחת שליחותו. "היה מנוי וגמור עמי שאני מגיע למקום על מנת לפעול בו עד ביאת משיח", אומר הרב כהן.

אין לנו מגרש קטן, קח גדול

בהיסטוריה הלא רחוקה, טרם בוא השלוחים, פעלה באלמטי קהילה יהודית שהלכה והתדלדלה. זוג השלוחים הצעיר - הרבנים כהן וקוביטשק - נתקפו אפוא הלם כשראו את השממה הרוחנית בעיר והבורות הגדולה בענייני היהדות.

כך למשל, לאורך שנות הקומוניזם שמרו רבים מיהודי רוסיה על אכילת מצה כשרה בפסח. גם יהודים רחוקים מקיום תורה ומצוות הקפידו להשיג מצה לחג אותה אפו במטבח או בחצר הבית, ובערים הגדולות התאספו בסתר קבוצות יהודים ואלתרו מאפייה, פעמים רבות תוך סכנת נפשות, אך גם מתוך חוסר ידיעה בהלכות האפייה. כך גילו השלוחים כי הקמח שהכינו יהודי המקום לאפיית המצות אוחסן בחדר האמבטיה ליד ברז המים... כמו כן, בעזרת ארגון הג'וינט רכשה הקהילה תנור אפייה ומרדד חשמלי מיוחד - מכשיר שלא היה ניתן לנקותו כראוי ופירורי החמץ נכלאו בתוכו.

בית הכנסת הקטן היה פתוח באותם ימים רק שעתיים בשבוע, ובימים הראשונים הלכו השלוחים ברגל שעה וחצי בכל כיוון כדי להגיע אליו בשבתות. אך אט אט נשמה לנשמה הצטרפה, פעולה לפעולה חברה והקהילה היהודית בעיר שבה וזקפה את ראשה לאחר שבעים שנות קומוניזם.

חודשים ספורים חלפו, וביום ראשון ג' תמוז הגיעה הבשורה המרה על הסתלקות הרבי זי"ע. הרב כהן מיהר לניו יורק אפוף יגון, אך כחסיד חדור רוח שליחות לא הניח לתחושת האבל להניא אותו מפעולה, ועם שובו פתח את קייטנת 'גן ישראל' - על שם מורנו הבעש"ט - בקזחסטן. "במהלך אותו קמפ נערכו 25 בריתות מילה לילדים שהשתתפו בו - אירוע שכזה לא ראתה אלמטי עשרות שנים", הוא מספר.

רק כדי לסבר את האוזן על קשיי הפעילות בתנאי הימים ההם, דוגמה לסאגה מתמשכת שחווה הרב כהן הייתה בעניין ייבוא המצות - 12 טון מדי שנה, במסע ימי מארץ ישראל דרך רוסיה, כאשר התקלות והאתגרים רבו מספור. "פעם אחת", הוא מספר, "נתקע המשלוח בגבול בעקבות חוק חדש שאסר יבוא סוכר, שנכלל בטעות במטען. הצענו לאנשי המכס לקחת לעצמם את הסוכר ולשחרר לנו את המצות, אך החוק אסר לפתוח מטען ללא נוכחות השולח או הנמען, ואף חייבו אותנו לשלם על כל יום עיכוב במחסן". רק בזכות עורך דין שמצא פרצה משפטית בחוק שוחרר המשלוח.

כשביקשו השלוחים מגרש מהעירייה לבניית מרכז יהודי, נענו בסירוב. לקראת יום ההילולא ג' תמוז תשנ"ו נסע הרב כהן לניו יורק והבטיח על ציונו של הרבי זי"ע כי אם יקבל מגרש, יקיים הנחת אבן פינה ביום ההילולא של אביו. טרם הספיק לשוב לעיר שליחותו והטלפון כבר צלצל: פקיד העירייה הודיע כי נמצאו שלושה מגרשים פנויים. "אני זקוק למגרש בגודל 1,000 מ"ר", אמר הרב כהן. "אין לנו מגרש כזה, אבל קח מגרש בגודל 3,500 מ"ר"... אם לא די בכך, המגרש עומד במרחק הליכה של דקות ספורות מהציון. ואכן, ביום ההילולא כ' מנחם אב - בדיוק לפני שלושים שנה - הונחה אבן הפינה עליה נבנה המרכז הגדול.

מאז חלה פריחה עצומה: בשנת תשנ"ז הצטרף לשליחות אחיו של הרב ישעיה - הרב אלחנן כהן, המשמש כאמור כרבה של העיר, וסייע להובלת התנופה היהודית. במשך השנים, לא פחות משבעה מרכזים יהודיים קמו בערים אלמטי, אסטנה הבירה, פבלודר, אוסט־קמינגורסק, שימקנט וקוסטנאי, כאשר גם בערים הנידחות שאין בהן עדיין שליח קבוע ממשיכים זוגות שלוחים צעירים ותלמידי ישיבה להגיע אליהן מעת לעת, לראות את הטעון תיקון ולסייע בכל עניין.

לעברך בברית

והנה כמה סיפורים של אור מפי שלוחי אלמטי.

יונה מוצ'ניק, שהיה בשנותיו האחרונות מהלומדים הקבועים בכולל 'תפארת זקנים - לוי יצחק' באלמטי, למד בילדותו ב'חדר' בעיר מיר כשפרצה מלחמת העולם השנייה. את נעוריו בילה לא בין דפי גמרא אלא בין עצי היער, כפרטיזן קשוח שנלחם על חייו. כשכבתה האש באירופה החרבה, הוא התגלגל לפרבר סמוך לאלמטי. שם, לצער הלב, נשא אישה נוכרייה בעודו סבור שהחיים היהודיים פסו מן העולם.

עשרות שנים לאחר מכן הגיע יונה בחול המועד סוכות לבית הכנסת החדש. הוא שמע על המקום, והגיע כדי להיווכח במו עיניו שאכן יהודי העולם חיים וקיימים. הרב אלחנן כהן קיבל את פניו בסבר פנים יפות והציע לו לברך על הלולב. יונה נטל את ארבעת המינים, ופתאום, מתוך זיכרון שצף מתהום הנשייה, קרא בקול: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ"... - הברכה היחידה ששרדה איתו את המלחמה והיערות. הברכה הייתה אמנם שגויה, אבל צעקת הנשמה שבקעה דרכה הייתה אמיתית לחלוטין.

מאז המשיך יונה להגיע לבית הכנסת שנים רבות. זכרונו חזר אליו, והוא זכה בברכות ותפילות רבות כתקנן. הוא היה אומר קדיש על קרוביו הי"ד בהגייה אשכנזית כבדה, ושימש חלק פעיל בכולל עד יומו האחרון. השלוחים היו מתבוננים עליו ומתפעלים עד אין קץ מהתגשמות חזונו של הרבי - אין יהודי אבוד. נשמה יהודית לעולם אינה רחוקה מדי.

וסיפור אחר: בנימין, מלומדי הכולל הוותיקים, שמע את הרב כהן מרחיב בשיעור שנערך בשבוע פרשת לך לך - בה מסופר על בריתו של אברהם אבינו - על חשיבות ברית המילה. הדברים חלחלו ללבו, ובפעם הבאה שהגיע מוהל לעיר פנה אליו בנימין בן ה-70 וביקש גם הוא לעבור ברית. כשהמוהל התעניין בבריאותו, תפס אותו בנימין במותניו והרימו לגובה כדי להוכיח שהוא בריא דיו... "אני רוצה להיכנס לבריתו של אברהם אבינו", אמר לו בנימין בחום, "אני חלק מהעם היהודי!" הברית עברה בשעה טובה, ובנימין קם מיד ופנה ללכת. "לאן אתה ממהר?" שאלוהו הנוכחים. "עלי לקחת את נכדתי מהגן", השיב בפשטות...

ולסיום - סיפור מעורר מחשבה:

באחת השנים בשמחת תורה, כשההקפות היו בעיצומן והרצפה רעדה תחת רגלי הרוקדים, החליט שלמה, איש העסקים, שהגיע הזמן ללכת הביתה. עיניו הנבונות של שעיה, בנו הקטן של השליח, ראו אותו יוצא - והוא לא היסס, יצא אחריו בריצה זריזה והשיגו. הוא תפס בידו ואמר לו: "שלמה, עכשיו אמצע ההקפות! לאן אתה הולך?" שלמה, שלא עמד בפני תום המבט הילדי, חזר פנימה - ולו רק לשמח את לב הילד. עשרים דקות נוספות של ריקודים עברו, עוד כוסית 'לחיים' וכמה ניגוני שמחה מלאי רגש - ומשהו בו השתנה.

עשרים שנה קדימה: שלמה שומר כיום שבת וכשרות ולומד תורה בהתמדה. בכל פעם שהוא פוגש את שעיה הקטן - שכבר גדל והיה לאיש - הוא אומר לו: "היהודי שאני היום - זה בזכותך, בזכות ההקפה ההיא". ראו מה גדול כוחו של דיבור תמים היוצא מן הלב ופוגש את הלב.■

מבטא את השמחה והעונג ההדדיים - השמחה של ישראל בקב"ה, והשמחה, כביכול, של הקב"ה בישראל.

אדמו"ר הצמח צדק מבאר שהמילה "חולות" שבמשנה כוללת שתי משמעויות: מלשון מחול וריקוד, ומלשון מחילה וסליחה. בכך מתבאר גם הקשר שבין חמישה עשר באב ליום הכיפורים, שעליהם נאמר "לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים." המחול מבטא שמחה, והמחילה מבטאת סליחה וכפרה - ושני העניינים שזורים זה בזה.

כידוע בשם הבעל שם טוב, עניינו של המחול הוא תנועה של ריחוק וקירוב. כאשר אנשים רוקדים במעגל, יש רגעים שבהם הם מתרחקים זה מזה, ולאחר מכן שבים ומתקרבים. כך נמשך כל המחול - ריחוק ואחריו קירוב. והקירוב הבא לאחר הריחוק מעורר שמחה ותענוג גדולים הרבה יותר. וכך גם ביום הכיפורים: לאחר הריחוק שנוצר על ידי החטא, באות המחילה, הסליחה והכפרה, ועבודת התשובה של ישראל מעוררת למעלה רצון עליון ושמחה גדולה, כפי שמבואר בתורה ובדרושי החסידות. על דרך זה מבאר הצמח צדק גם את עניינן של "חולות בכרמים" - המחול רומז למחילה, כי לאחר הירידה של תשעה באב באה מחילתו של הקב"ה, ומתוכה פורץ המחול - הריקוד והשמחה של "חולות בכרמים."

לא לחיצוניות

מהו תוכנו של אותו מחול? המשנה ממשיכה ואומרת שבנות ישראל היו אומרות "בחור, שא נא עיניך." בחסידות מבואר שה"בחור" רומז לקב"ה, כפי שנאמר בשיר השירים "בחור כארזים". יהודים פונים אל הקב"ה ואומרים: ריבונו של עולם, אתה הוא ה"בחור כארזים", ואתה הוא שבחרת בעם ישראל - "הבוחר בעמו ישראל באהבה." ועל כן הם מבקשים: "שא נא עיניך!" מה פירוש? אין הכוונה רק להביט, אלא כביכול להרים את העיניים ולא להסתכל על החיצוניות. כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה שלא ישפוט את היהודים לפי מצבם החיצוני. בגלות, ובפרט בעקבתא דמשיחא, כאשר מסתכלים רק על המראה החיצוני, עלולים לראות מצבים שאינם כפי שראוי. לכן מבקשים: ריבונו של עולם, אל תסתכל על החיצוניות - הסתכל על הפנימיות. והרי בפנימיותו, כל יהודי אוהב את הקב"ה.

לכן ממשיכה המשנה ואומרת: "תן עיניך במשפחה". המשפחה היא המשפחה האמיתית של כל יהודי - כולם הם בני אברהם, יצחק ויעקב, שרה, רבקה, רחל ולאה. כל יהודי הוא נשמה אלוקית, חלק אלוקה ממעל ממש. כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא, כל יהודי ירש מאבותיו את האהבה המסותרת, את הקשר הפנימי שאינו ניתן לניתוק. בעומק נשמתו, יהודי רוצה רק את הקב"ה, ואינו מסוגל באמת להיפרד מאלוקות. זו המציאות האמיתית של כל יהודי.

זהו אפוא המסר של חמישה עשר באב: "אל תיתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה". בזמן הגלות אין להסתכל על יהודי לפי מראהו החיצוני או מצבו הרוחני הגלוי, אלא לראות את שורש נשמתו ואת שייכותו למשפחה הנצחית של עם ישראל. ומתוך ההסתכלות הזו תבוא הגאולה השלמה על ידי משיח צדקנו. לכן חמישה עשר באב מאיר בעולם את אור הגאולה ואת גילוי המשיח, ומתוך כך באות הישועות והגאולה השלמה בפועל ממש.

עכשיו אנחנו יכולים להבין כיצד גם כל הטעמים שמונה הגמרא במסכת תענית ליום חמישה עשר באב. כאשר מתבוננים בהם בפנימיות, רואים שכולם קשורים לגאולת ישראל ולסיבות המביאות אותה. חז"ל אומרים שבית המקדש חרב מפני שנאת חינם, וממילא אהבת חינם היא המביאה את הגאולה האמיתית והשלמה.

כך גם הטעם הראשון - "כלו מתי מדבר". כל גזרת המדבר באה בעקבות חטא המרגלים שעיכב את הכניסה לארץ ישראל. כאשר כלו מתי מדבר, התגלה מחדש הפסוק: "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום". עם ישראל התאחד סביב הקשר לה', ונכנס לארץ ישראל - הגאולה הראשונה.

כך גם בטעם של "הותרו שבטים לבוא זה בזה". מלבד משמעותו ההלכתית, מבואר בסה"ק שיש כאן גם רמז לאחדות הלבבות. בזמן החורבן כל אחד היה לעצמו, הפירוד שלט בעם, וכל יהודי היה מנותק מחברו. אך כאשר האיר אורו של חמישה עשר באב, הותרו השבטים לבוא זה בזה - לשבת יחד ולהתחבר כאיש אחד בלב אחד.

כך גם בעניין ירבעם בן נבט. מלבד חטא העבודה הזרה, הוא יצר פילוג בעם והעמיד שומרים שמנעו מישראל לעלות לירושלים. בכך חיזק את הפירוד והרחיק את העם מבית המקדש. כאשר הושע בן אלה הסיר את אותם שומרים, נפתחה הדרך מחדש לעלייה לירושלים, וכל השבטים יכלו להתאחד. זוהי מהותה של הגאולה - קיבוץ כל ישראל סביב ירושלים, שעליה נאמר "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו", וירושלים עושה את כל ישראל חברים.

גם הטעם של "יום תבר מגל" מבטא רעיון זה. בפשטות, זהו היום שבו סיימו לכרות את עצי המערכה לבית המקדש, ולכן שברו את הקרדום. ולכאורה, מהי השמחה בשבירת כלי? ואדרבה - הרי יש בכך משום "בל תשחית"! אך הרבי ביאר פעם שהשבירה הזו אינה קלקול אלא תיקון. הברזל מסמל קיצור חיים, כפי שמביא רש"י על הפסוק "לא תניף עליהן ברזל" - הברזל מקצר ימיו של אדם, ולכן אין מקומו בבניין המזבח, שתפקידו להאריך חיים ולהביא שלום. כאשר הסתיימה מלאכת כריתת העצים, שוב לא היה צורך בכלי הברזל, ולכן "תבר מגל" - מבטלים את כוחו של הברזל ומכריזים שמכאן ואילך מתחיל עניינו של המזבח: להוסיף חיים, שלום ואחדות.

ומיד לאחר מכן אומרת הגמרא "מכאן ואילך דמוסיף - יוסיף". מחמישה עשר באב יש להוסיף בלימוד התורה, וכל המוסיף - מוסיפים לו חיים. הרבי היה מזכיר פעמים רבות בשם בעל המנחת אלעזר, שחמישה עשר באב בגימטרייה עולה "כתיבה וחתימה טובה" - ללמדנו שכבר מיום זה מתחילה ההכנה הרוחנית לראש השנה.

לחיים, לחיים ולברכה! כאשר עומדים לפני חמישה עשר באב ובשבת נחמו, ושומעים את הקריאה "נחמו נחמו עמי", על כל אחד לקבל על עצמו להתחזק בציפייה לגאולה, ולהרבות באחדות ובאהבת ישראל. לראות כל יהודי בעין טובה, כפי שמביטים על בן למשפחת אברהם, יצחק ויעקב, ולקיים את דברי המשנה "אל תיתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה". ומתוך אהבת ישראל זו יגאל הקב"ה את כל עמו, יקבץ את נדחי ישראל מארבע כנפות הארץ, ונזכה במהרה לראות בעינינו את בניין בית המקדש השלישי בגאולה האמיתית והשלמה, במהרה בימינו, אמן.

נפשי בשאלתי

המשפיע הרב מנחם דב דוברוסקין

לקלוט את המציאות האמיתית

שאלה: איך מתגברים על רגש הגאווה ותאוות הכבוד?

תשובה: הדרך הנכונה להתגבר על בעיה מסוימת, היא לאבחן את השורש שלה ולטפל בו. לעתים אנו חושבים שגאווה והשתררות על אחרים, כמו גם בקשת הכבוד מהזולת, הם עניינים הנוגעים בתחום שבין אדם לחברו בלבד, ומשכך הפתרון עבורן טמון בתחום תיקון המידות בלבד. אך בדרך החסידות אנו למדים שתחושת הגאווה נובעת ממקום עמוק הרבה יותר - האדם אינו 'חי' באמת את משמעות הכתוב "שיוויתי ה' לנגדי תמיד", הנוכחות האלוקית אינה מורגשת בו ואינה בעלת בהירות מוחשית בחייו, ולכן הוא מרשה לעצמו להתגאות על אחרים או לצפות למחוות כבוד מהם.

לעומת זאת, כשאדם לומד ומקבע בתודעתו את העובדה ש"הוא לבדו הוא ואפס בלעדו ממש" (כלשון התניא פרק לה), והוא מתהלך וחי עם ההכרה הזו ומתבונן בה, בדרך ממילא אין מקום לצמיחתם של רגשות גאווה או תאוות כבוד. אדרבה, הצורך לקבל כבוד ושררה נעשה דבר מגוחך. הלא במה יש לאדם להתגאות כאשר כל מציאותו תלויה בבורא העולם - בן רגע היה ובן רגע אבד? על מה הוא מתגאה בשעה שכל מה שיש לו אינו אלא מתנה אלוקית?

כאמור, אתגרים מעין אלה מורים על בעיה פנימית: האדם אינו קולט ומפנים בקרבו את המציאות לאמיתה. ואי לכך, ההתבוננות במובנו העמוק של הכתוב "ה' אחד" ו"אין עוד מלבדו" - כפירוש הבעש"ט שלא רק שאין עוד אלוה ח"ו מלבדו אלא שאין עוד כל מציאות מלבדו - ובעיקר החיים לאור הבנה זו, מרוקנים מתוכן את כל מושגי הכבוד והגאווה ושומטים את הקרקע מתחתיהם.

[להשלמת הדברים, כדאי לעיין במאמרי החסידות ד"ה "ויספו ענווים בה' שמחה" (לאדמו"ר הזקן - תקס"ב, ולרבנו זי"ע - ספר המאמרים מלוקט ח"א עמ' רפב), בהם מתבאר כיצד האדם יכול להגיע לענווה ושמחה מתוך תחושת הנוכחות האלוקית ומתוך ההבנה שכל מה שיש בידו הוא בבחינת מתנה].